

4 • 2011

Linnea Hanell

Med kommentar av Catharina Grünbaum

Det går hårt

**Finlandssvenska ur ett
sverigesvenskt perspektiv**

magma

Det går hårt – finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv

Utgivare: Finlands svenska tankesmedja Magma
www.magma.fi

Magma-studie 4 • 2011

Tryck: Gravity Oy

Form och layout: Jaagon Ab
Omslagsbild: Istockphoto
Foto av Linnea Hanell: Johan Asplund

ISBN: 978-952-5864-21-2 (print)
ISBN: 978-952-5864-22-9 (online)

Magma-studier:
ISSN-L: 1798-4629
ISSN: 1798-4629 (print)
ISSN: 1798-4610 (online)

Innehållet fritt tillgängligt med vissa förbehåll:
Magma önskar få största möjliga spridning av de publikationer som ges ut. Därför kan våra rapporter fritt laddas ner via www.magma.fi. Det är tillåtet att kopiera, citera och återge avsnitt ur denna publikation förutsatt att källan anges samt att innehållet inte förändras eller förvrängs.

MAGMA-STUDIE 4 • 2011

Det går hårt

Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv

Linnea Hanell

Med kommentar av Catharina Grünbaum

Om författaren

Linnea Hanell

är utexaminerad språkkonsult och magister i svenska. Hon är uppvuxen i Umeå i norra Sverige men bor nu i Stockholm, där hon arbetar på Stockholms universitet. Hon fungerar också som timlärare vid Södertörns högskola. Linnea Hanell är främst intresserad av språkets begriplighet, och har bland annat studerat begriplighet i Sveriges samhällsinformation. Maktaspekter i språket är ett annat av hennes intresseområden. Linnea Hanell upprätthåller en egen språkblogg på internet.

Innehåll

Förord	8
Sammanfattning	13
English summary	17
Går det hårt för finlandssvenskan?	21
Något om rapporten	22
Hur exemplen har tagits fram och motiverats	25
Den tidigare beskrivningen av finlandssvenska	27
Språk som sticker ut	32
Obekanta ord och uttryck	32
Nödvändiga finlandismer	32
Mindre nödvändiga finlandismer	35
Ord och uttryck som används på annorlunda sätt	38
Små skillnader i betydelse	38
Skillnader i uttryckens funktion	43
Förändringar i stilvärde	47
Orden i kombination	49
Valet av form	52
Annorlunda bruk och regler	57
Det finska inflytandet	57
En mer formell stil	61
Resultatet av testet	67
Finlandssvenska avvikelser	68
Andra avvikelser	71
Tendenser i resultatet	73
Avslutande diskussion	76
Språk med fläkt från förr?	76
Det fläckfria språket	78
Vad finlandssvenskan borde vara	80
Finlandssvenskan för sverigesvenskar	81
Finlandssvenskan för finlandssvenskar	82
Hur finlandssvenskan borde behandlas	85
Slutsatser	86

Kommentar av Catharina Grünbaum: Nedslag i finlandssvenskan	88
Trevliga finlandismer	90
Det frejdiga talspråket	91
Stilistisk osäkerhet	92
Svajighet i språket	93
Klassiska finlandismer	95
Officiella finlandismer och tillfälliga ordbildningar	96
Översättningska	97
Skönlitteratur	99
Till sist ...	100
Linnea Hanells materialförteckning	102
Myndighetstext	102
Nyhetsbrev och cirkulär	103
Reklam	103
Skolbokstext	103
Tidningstext	103
Webbtext från privat sfär	104
Årsredovisningar	104
Noter	105

Förord

I jämförelse med många andra språk som befinner sig i minoritetsposition kan man konstatera att det svenska språket i Finland mår rätt bra. Vi har en lång tradition av att utnyttja svenskan i Finland inom alla samhällsområden, och vi har hela stora Sverige att luta oss mot. Vi behöver inte kämpa med grundläggande språkutveckling och vi har egna språkliga institutioner på plats, allt från dagvård och skola till universitet och medier. En annan fråga är sedan hur vi själva förvaltar detta språk, och i vilken riktning vi vill utveckla det.

Språket förändras hela tiden. Det förändras med tiden, med samhället, och i samspel med sin omgivning. Språket är en del av vardagen och lever med i vardagen. Svenskan i Finland är omgiven av en finskspråkig verklighet, och vi plockar glatt in ord och uttryck från finskan. Till exempel hör man bland svenskspråkiga i Finland ofta uttrycket ”att ha en egen ko i diket”, ett begrepp som egentligen är en finlandism (från finskans: ”oma lehmä ojassa”, som hänvisar till att man har ett eget intresse att bevaka). I Sverige är det i stället inflytandet från de språk som kommit med invandringen som är utmärkande för en utomstående: *jalla, jalla!* har inte ännu blivit ett vanligt begrepp i finlandssvenskan. Dessutom blir vi allt mer påverkade av engelskan: jag tror inte att man två generationer tillbaka skulle ha förstått orden *peptalk*, *trainee* eller *pierca*, till exempel – ord som numera ingår i Svenska Akademiens ordlista.

Men hur mycket av allt detta sipprar igenom till det allmänt skrivna språket? På vilket sätt skiljer sig den skrivna svenskan i Finland från den skrivna svenskan i Sverige? Utgångspunkten för denna Magma-studie var att granska det svenska språkets tillstånd i Finland på ett populärvetenskapligt sätt. Vad är det som sticker ut i våra finlandssvenska texter sett med sverigesvenska ögon? Vad är

det som känns konstigt, annorlunda eller kanske rent av komiskt ur ett sverigesvenskt perspektiv, och varför? Och, inte minst – är det finlandssvenska språket faktiskt så dåligt som man ibland kan få intryck av att det är, om man lyssnar till kommentarer och debatter som blossar upp om till exempel det finlandssvenska tidningsspråket?

För att få en så verklighetstrogen bild som möjligt valde Magma ut ett brett sampl av texter från dagstidningar, årsredovisningar, skolböcker, myndighetstexter, cirkulär, reklam, webbtexter och bloggar. Med i samplet finns alltså både officiella och mindre officiella texter. Det absolut största materialet plockades från svenskspråkiga tidningar från olika delar av landet för att inte snedvrida samplet geografiskt. Alla olika genrer av tidningstexter var också med (ledare, nyhetsartiklar, reportage, ekonomiartiklar, kulturartiklar, sportartiklar och debattinlägg) för att inte en journalistisk stil skulle bli dominerande.

För uppdraget valdes Linnea Hanell, språkkonsult och svenskmagister från Sverige. En orsak till att Linnea Hanell valdes för uppdraget var att hon inte visste just någonting alls om svenskan i Finland från förut. Hon kunde därför med utomstående och oiniterade ögon se på materialet och utnyttja sina spontana reaktioner i arbetet. Vi gav också forskaren texter som var ”anonyma”, dvs. där vi inte angav huruvida vi valt texterna ur sverigesvenska eller finlandssvenska källor. Intressant nog lyckades hon inte identifiera alla av dessa korrekt. Det är alltså möjligt att skriva en sådan svenska i Finland som inte ens tränade sverigesvenska ögon kan identifiera som finlandssvenska.

Däremot är det i Linnea Hanells text slående hur stort spektret är på de texter som produceras på svenska i Finland. Medan vissa, främst texterna bland professionella språkbrukare, allmänt sett håller hög standard, kan vissa myndighetstexter framstå som nästan helt oförståeliga – också för en finlandssvensk. Dylika usla

myndighetstexter tyder dock på andra problem än enbart språkliga. För det första vet vi att långt ifrån alla myndighetstexter översätts till svenska överhuvudtaget, utan de finns tillgängliga enbart på finska. För det andra är det uppenbart att det ofta inte funnits tid eller resurser att göra en fullgod översättning. Resultatet blir då någon form av sfinska – eller ”översättningska”, som Catharina Grünbaum kallar det i sin kommentar – där tvåspråkiga eventuellt måste vända sig till den finskspråkiga ursprungstexten för att förstå vad som egentligen avsågs. I sådana fall mister förstås översättningen sin funktion, och det uppstår kommunikationssvårigheter mellan myndigheterna och medborgarna. Så som Linnea Hanell påpekar kan detta i värsta fall utgöra ett direkt demokratiproblem.

Det är dock värt att understryka att antalet myndighetstexter som använts i detta material är begränsat. Det finns naturligtvis ett brett kvalitetsspektrum också bland myndighetstexter, av vilka inte minst lagtexter och propositioner kan förväntas hålla hög kvalitet. På finlandssvenskt håll pågår det också ett arbete med klarspråk, med modell från Sverige, där man arbetar på att uppnå ett klart och tydligt myndighetsspråk på svenska. Det är alltså viktigt att inte dra all myndighetsinformation över en kam. Samtidigt minskar detta inte problemet i just de fall där myndighetstexterna blir oförståeliga.

För att få en ytterligare dimension till den studie Linnea Hanell utfört bad vi den erfarna svenska språkvetaren och språkvårdaren Catharina Grünbaum skriva en kommentar. Under sina 40 år som professionell språkarbetare har Catharina Grünbaum arbetat intensivt också med finlandssvenskan och professionella språkbrukare i Finland, och bland annat skrivit om finlandssvenskan för sverigesvenska läsare. Hon har därmed ett mycket brett och långsiktigt perspektiv på svenskan i Finland. Hennes text återspeglar det positiva i finlandssvenskan, samtidigt som hon identifierar några av de utmaningar som svenskan i Finland står inför.

Sammanfattningsvis ser Magma ingen orsak för oss finlandssvenskar att hänga läpp. Det språk som i dag produceras i våra tidningar och skolböcker ser på basis av denna rapport inte ut att vara mycket bättre eller sämre än det som skrivs i Sverige. Samtidigt bör vi vara uppmärksamma. Modersmåslärare har redan länge påpekat hur kunskaperna i modersmålet försämras. Svenskan i Finland är under en helt annan press än svenskan i Sverige. Förutom det starka inflytandet av engelska, som börjar märkas hos allt yngre barn, växer många svenskspråkiga barn och ungdomar i Finland upp i en starkt finskspråkig miljö. Vi får alltså inte luta oss tillbaka och klappa oss själva på axeln. Vi bör kontinuerligt vara uppmärksamma på hur vårt språk utvecklas och förändras, och hur vi använder svenskan. För oss vuxna språkbrukare ger denna rapport någonting att tänka på och bita i.

Helsingfors i maj 2011

Lia Markelin

Koordinator

Tankesmedjan Magma

Sammanfattning

Svenska är ett språk med två nationella hemvister. Det ena är Sverige, där det finns ungefär åtta miljoner personer med svenska som förstaspråk. Det andra är Finland, där det finns ungefär 300 000 förstaspråkstalare, och därtill ett stort antal andraspråkstalare med finska som förstaspråk. Denna rapport handlar om den svenska som förekommer i Finland. I denna rapport kallas den *finlandssvenska*.

Rapporten syftar till att analysera skriven finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv. Den som skrivit rapporten kommer från Sverige. Analysen har främst utgått från drygt hundra finlandssvenska texter som uppdragsgivaren har samlat in. I materialet ingår bland annat flera typer av tidningstexter från olika delar av landet, myndighetstexter, webbtexter, årsredovisningar, skolbokstexter och så vidare. Detta tillvägagångssätt har också kompletterats med några småskaliga test och experiment.

En ideologisk utgångspunkt för rapporten är att finlandssvenskan för sin egen skull inte bör skilja sig från sverigesvenskan. För denna hållning finns både långsiktiga och kortsiktiga argument. Långsiktigt kan man påpeka att finlandssvenskan får ett betydligt mindre språksamhälle som isolerat språk än som en del av svenskan. Kortsiktigt finns det också en risk att finlandssvenska språkdrag uppfattas som felaktigheter, att de gör att texten framstår som främmande eller att texten helt enkelt blir svårare att förstå.

Grovt uppdelat kan man säga att finlandssvenskan skiljer sig från sverigesvenskan på två olika sätt. För det första innehåller finlandssvenskan en del språkliga detaljer som gör den annorlunda från sverigesvenskan. För det andra finns det mer övergripande skillnader i stil och ton som kan göra att finlandssvenskan framstår som främmande för en sverigesvensk. Denna kategorisering ligger

till grund för rapportens två resultatkapitel: *Språk som sticker ut* respektive *Annorlunda bruk och regler*.

En del språkdrag som skiljer finlandssvenskan från sverigesvenskan är nödvändiga. Det gäller ord och uttryck som är knutna till finländsk lag eller andra officiella dokument, och ord och uttryck som rör företeelser som inte finns i Sverige. Andra finlandssvenska språkdrag kan med fördel ersättas med en allmänsvensk motsvarighet. Det ställer sällan till några problem om finlandssvenskan använder ord som inte finns i sverigesvenskan, åtminstone inte om orden är någorlunda genomskinliga. Däremot bör man undvika att använda samma ord eller uttryck på olika sätt och med olika betydelse i Finland och Sverige; sådant riskerar att leda till onödiga missförstånd. Vissa skillnader mellan varieteterna påverkar inte begripligheten, men de kan ändå göra texten främmande och svårläst.

De mer övergripande skillnaderna mellan finlandssvenska och sverigesvenska rör framför allt stilläget. Av olika anledningar framstår finlandssvenska texter ofta som mer formella än de sverigesvenska motsvarigheterna. Detta gäller inte minst finlandssvenska myndighetstexter, som överlag är ganska svårlästa. Delvis beror detta på att finländska offentliga texter ofta skrivs först på finska, för att sedan översättas till svenska, vilket ibland gör att finska språkdrag följer med till den svenskspråkiga texten. Typiska symptom på det är främmande eller direkt normavvikande ordföljd och överanvändning av passiva verb. Andra språkdrag i den offentliga finlandssvenskan har inte direkt att göra med finska, men kan ändå göra att texterna blir mer svårlästa. Exempelvis är det vanligt med inskott tidigt i meningen i finlandssvenska myndighetstexter. Också fast sammansatta partikelverb som *omräkna* och *avdra* (i stället för *räkna om* och *dra av*) bidrar till den formella stilen.

Det finns en utbredd uppfattning om att finlandssvenskan är en slags ålderdomlig variant än sverigesvenskan. Den här rapporten kan bara ge visst stöd för detta påstående. Det finns några ord och

böjningsformer i finlandssvenskan som inte längre används i sverigesvenskan, men det är en försumbar mängd. I den mån finlandssvenskan uppfattas som ålderdomlig beror det troligen snarare på att stilnormen skiljer sig åt mellan länderna. Sveriges klarspråksarbete har gjort att normen blivit att skriftspråket ska närma sig talspråket. Typiskt skriftspråkliga och formella drag, som sådana som nämns i stycket ovan, har fått en ålderdomlig prägel i takt med att de uttrangerats ur det sverigesvenska offentliga språket.

Ett mål för den finlandssvenska språkvården har varit att skriva ett ”fullständigt utjämnat språk”, som Hugo Bergroth uttryckte det redan 1917. Därför har det varit intressant att undersöka om detta är möjligt. Ett sätt att undersöka detta var att räkna frekvensen av finlandssvenska språkdrag i olika genrer. Resultatet blev mellan 5 och 47 avvikelser per tusen löpord. Föga förvånande var det lägst frekvens i texter ur den offentliga sfären som skrivits av professionella språkbrukare som författare och journalister, och högst frekvens i texter ur den privata sfären. Överlag är det hur som helst ganska låga siffror, även om det beror på hur man ser det. Även skolade sverigesvenska läsare behöver som regel läsa minst ett tiotal meningar i en finlandssvensk text innan de kan identifiera texten som finlandssvensk. Ett annat test var just att undersöka hur enkelt det är att identifiera finlandssvenska texter. Författaren av denna rapport fick därför läsa ett antal svenskspråkiga texter och gissa vilka av dem som kom från Finland. Resultatet blev att fem av de nio finlandssvenska texterna identifierades. Det tycks alltså vara möjligt att uppnå ett fullständigt utjämnat språk, i den mening att en sverigesvensk läsare inte reagerar över huvud taget på det.

Generellt är det inte svårt för en sverigesvensk läsare att följa med i en finlandssvensk text. Vissa särskilda ord och uttryck kan självklart vara svåra att förstå, men i stora drag är det väldigt lite som skiljer finlandssvenskan och sverigesvenskan åt. Så bör det förbli.

English summary

Swedish is a language spoken in two countries. One of them is Sweden, where around 8 million people speak Swedish as a first language. The other one is Finland, with about 300 000 people speaking Swedish as their first language, and furthermore a large amount of people speaking Swedish as their second language. This report describes the Swedish used in Finland. It is here called Finland-Swedish.

The purpose of this report is to analyse written Finland-Swedish from a Sweden-Swedish point of view. The writer of the report is from Sweden. Just over 100 texts from Finland have been used as material for the analysis. In addition, a few minor tests and experiments have been conducted.

An ideological starting-point is that Finland-Swedish should not differ too much from the Swedish used in Sweden. There are both long-term and short-term arguments for this position. A long-term argument is that Finland-Swedish benefits from being a part of the general Swedish language society, which is much larger than an isolated Finland-Swedish language society. Short-term wise, there is a risk that Finland-Swedish language features will be perceived as errors, that they will make the text appear odd, or that they will make the text hard to understand.

There are two major types of differences between Sweden-Swedish and Finland-Swedish. Firstly, there are linguistic details in Finland-Swedish that make it different from the Swedish used in Sweden. Secondly there are more general differences in style, which may make Finland-Swedish unfamiliar to people from Sweden. These two categories are the subject of the two result chapters of the report. The two following paragraphs will summarise them.

Some linguistic features unique to Finland-Swedish are required, and both difficult and unnecessary to avoid. These are words and expressions connected to Finnish law or other official documents, as well as words and expressions for phenomena unknown in Sweden. Other features can be substituted for general Swedish equivalents. Words that only exist in Finland-Swedish are rarely a problem, at least not as long as the words are fairly transparent. However, it cannot be recommended to use the same words and expressions in different ways and with different meaning in Finland and Sweden; that may lead to unnecessary misunderstandings. Some features do not affect understanding, but may still make a text strange or hard to read.

The more general differences between the two varieties are mostly connected to style. For various reasons Finland-Swedish texts are often perceived as more formal than texts from Sweden. This is particularly true for Finnish texts from administrative authorities, which generally are quite hard to read. This is partly due to the fact that many official texts in Finland are first written in Finnish and then translated to Swedish, which may result in Finnish transfer effects on the Swedish texts. Typical Finnish features are unusual or incorrect word order and overuse of passive verbs. Other features in official Finland-Swedish are not due to Finnish influence, but may still make the texts harder to read. As an example, additional clause insertions are commonly used in the beginning of sentences in Finland-Swedish official texts.

A wide spread idea is that Finland-Swedish is an older variety of Sweden-Swedish. This report can only partly support this assertion. There are a few words and inflectional forms in Finland-Swedish that are not used in Sweden, but this is a negligible amount. What might make Finland-Swedish seem like an archaic variety of Swedish is rather the differences in the stylistic norm. Sweden's work for what is known as plain language (*klarspråk*) has reduced

the differences between written and spoken language. Linguistic features typical to written language have acquired an archaic sense at the same time as they have been discarded from Sweden's official language.

One aim of Finland-Swedish language planning has for a long time been to be able to acquire a fully parallel language, with no distinguishable features compared to Sweden-Swedish. In order to investigate whether this is possible, two tests were conducted. Firstly, the frequency of Finland-Swedish features in different types of texts was calculated. The results show that the texts contain between 5 and 47 distinguishable features per 1 000 words. As suspected, the frequency was lowest in official texts written by professional writers and journalists, and highest in texts from the private sphere. The texts show quite a low number of distinguishable features, although it depends on how you look at it. For example, most Swedish-speakers can read a Norwegian text without problems, but they will normally notice instantly that the text is not written in Swedish. However, even trained Sweden-Swedish readers would probably need to read at least some ten sentences in a Finland-Swedish text before they can identify it as Finland-Swedish. Another test was to investigate just that: how easy it is to identify Finland-Swedish texts. The writer of this report was presented with a number of texts, and was instructed to guess which of them were Finland-Swedish. The result was that five out of nine Finland-Swedish texts were identified. This shows that it is possible to achieve a fully parallel language, resulting in no reaction from a Sweden-Swedish reader.

Normally it is not hard for a person from Sweden to read a Finland-Swedish text. Certain words and expressions may be hard to understand, but overall, the differences between Finland-Swedish and Sweden-Swedish are both few and small. That is how it should be.

Går det hårt för finlandssvenskan?

Under hösten 2010 läste jag en artikel i Hufvudstadsbladet om idrottsevenemanget Finnkampen – eller Sverigekampen som det ju heter i Finland. ”Vänta bara tills det går hårt för Åstrand”, hette artikeln. Vilket konstigt perspektiv, tänkte jag. Men för all del, motståndarna väntar kanske på det. Artikeln handlade om sprintern Jonathan Åstrand som hade haft en särdeles framgångsrik sommar, trots att det inte hade ”gått hårt”. Det finns väl ingen motsättning i det, tänkte jag. Säsongen hade gått bra, det vill säga inte alls hårt eller dåligt. Det måste ha skett något slags missöde i författandet av artikeln. Sådana händer så lätt. Ju längre artikeln fortskred fick jag emellertid allt svårare att hålla fast vid min tolkning. Journalisten kunde inte förstå hur Åstrand hade kunnat prestera så bra, trots att det inte gått hårt. Artikeln avslutas med en optimistisk blick på Åstrands kommande karriär:

Efter den här säsongen finns det all anledning för Jonathan Åstrand att se fram emot kommande friidrottssomrar. Det här kan ännu komma att **gå hårt**. Riktigt hårt.

(finlandssvenska, sportartikel)

I flera allmänsvenska uttryck får *hårt* stå för något negativt eller besvärligt: man kan föra en hård (dvs. ansträngande) kamp, vilket gör att det känns riktigt hårt (dvs. ledsamt) om man förlorar den, och om man till på köpet får hård (dvs. skoningslös) kritik för sin insats innebär det ett hårt (dvs. smärtsamt) slag. Det var i analogi med dessa användningsområden som jag tolkade *gå hårt* som 'gå tungt', som

något som kräver en stor kämpainsats och som inte alls går med det flyt man kan hoppas på. Detta visade sig vara helt felaktigt.

I den vardagliga finlandssvenskan har *hårt* nämligen slagit in på ytterligare en väg, där det kan betyda 'snabbt'. Det går till exempel att springa hårt i Finland, och då betyder det inte att springa med stor ansträngning, utan just att springa snabbt (möjligen på grund av ansträngning). Med tiden har uttrycket vidgat sin betydelse, så att det kan gå hårt för exempelvis branscher och politiska partier, liksom för människor:

Året är 1980. Konditionssalar¹ och solarier dyker upp varstans, neonfärger och juppikultur dominerar. De trendigaste sporterna heter slalom och vindsurfing. Det **går hårt** för många och kasinoekonomin blomstrar.

(finlandssvenska, kulturartikel)

I den här vidgade användningen betyder uttrycket i princip 'gå bra' eller 'flyta på'. Det innebär att uttrycket har fått en betydelse som är raka motsatsen till en annan språkbrukares spontana tolkning. Det är visserligen inte ett särskilt vanligt uttryck, men det går att hitta i tidningstexter och vardagliga webbtexter.

Något om rapporten

Denna ganska slingriga semantiska stig som uttrycket *gå hårt* har vandrat på, kan tjäna som ett intressant exempel för att belysa skillnaderna mellan svenskorna som talas i Finland och i Sverige (jag kallar svenskorna för *finlandssvenska*² respektive *sverigesvenska*; ordet *allmänsvenska* står för det som är gemensamt för all svenska; *finlandism* står för etablerade språkliga särdrag i finlandssvenskan). Överlag finns det inga större skillnader mellan finlandssvenska och

**Jag tolkade gå *hårt* som
'gå tungt', som något som
kräver en stor kämpainsats
och som inte alls går med det
flyt man kan hoppas på. Detta
visade sig vara helt felaktigt.**

sverigesvenska. Ett tränat sverigesvenskt öga kan visserligen oftast se om en text kommer från Finland, men det brukar i princip aldrig vara några problem för svensktalare att förstå varandra över nationsgränserna. Då och då stöter man emellertid på undantag, som här med *gå hårt*. I ett tillräckligt otydligt sammanhang kan det leda till missförstånd.

Syftet med denna rapport är att beskriva skriven finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv. Jag som skriver rapporten kommer från Sverige, och hade inledningsvis bara mycket ytliga kunskaper om finlandssvenska – vilket var en viktig styrka. Det var på grund av denna kunskapsmässiga oskuldshet som min språkkänsla kunde betraktas som pålitlig för uppdraget: att analysera skillnaderna mellan den skrivna svenskan i Finland och den skrivna svenskan i Sverige.

Det är inte meningen att rapporten ska fånga upp alla finlandismer som finns; den som söker en sådan källa kan förslagsvis vända sig till *Finlandssvensk ordbok* av Charlotta af Hällström-Reijonen och Mikael Reuter (2008). Inte heller gör rapporten anspråk på att förklara ursprunget till finlandismerna; det klarar en tvåspråkig finländare betydligt bättre. Däremot är det tänkt att rapporten ska bidra till beskrivningen av och diskussionen om finlandssvenska. Min förhoppning är framför allt att rapporten ska vara av intresse för finländare och svenskar som vill veta mer om finlandssvenska och vad som skiljer den från sverigesvenska. Kanske kan den vara en tillgång för finlandssvenskar som vill lära sig att skriva texter som smälter in i sverigesvenska läsaes språkkänsla. Huvuduppdraget är dock att uppmärksamma avvikelser – inte nödvändigtvis att värdera dem.

Hur exemplen har tagits fram och motiverats

Det jag tar upp i den här rapporten är sådant som stuckit ut när jag läst allehanda finlandssvenska texter, allt från skolböcker och tidningsartiklar till årsredovisningar, skattebroschyrer, blanketter och brev från lärare till elevernas föräldrar. Sammanlagt utgörs materialet av 114 olika texter från Svenskfinland, och det är uppdragsgivaren – tankesmedjan Magma – som har samlat in det materialet. Alla språkliga egenheter jag reagerade på när jag läste texterna skrev jag upp i en exempelsamling.

För att kontrollera att det jag reagerat på verkligen är finlandssvenska drag, har jag gjort utsökningar i tidningsspråskorpusen Mediarkivet, som har både sverigesvenska och finlandssvenska källor. Allt som verkat vara tillfälliga konstigheter, och allt som är minst lika vanligt i sverigesvenskan strök jag ur exempelsamlingen, och därefter hade jag kvar en lista om ungefär 200 unika ord, uttryck, stavningar, böjningsmönster och konstruktioner som får klassificeras som specifikt finlandssvenska.

Ett urval av dessa språkdrag har jag också testat i en mindre undersökning bland sverigesvenskar (se kapitlet Resultatet av testet). Den har gått till så att jag klippt ihop en kort text där varje mening innehåller minst ett språkdrag som jag reagerat på i materialet. Vissa av språkdragen är bekräftade finlandismer som språkvården känt till sedan länge. Andra språkdrag är sådana som jag själv reagerat på, men inte var säker på om de verkligen avviker från sverigesvenskan. Texten består av meningar som jag kopierat direkt från finlandssvenska myndighetstexter om skatt, vilket innebär att språkdragen förekommer i sitt ursprungssammanhang. Testet gick ut på att be testpersoner rätta ”felaktigheter” i texten, utan att de fått veta att något är speciellt med den. Med i testet fanns också en annan text, med meningar från sverigesvenska statliga texter om giftermål. Där hade jag själv planterat minst en vanlig normavvi-

kelse i varje mening, som exempelvis *något laglig hinder* eller *om ni båda båda är folkbokförda*. Också denna text bad jag testpersonerna läsa, rätta och bedöma. Sammanlagt innehöll testet 11 planterade finlandssvenska avvikelser och 12 planterade övriga normavvikelser. Testpersonerna delades in i fyra grupper om ungefär 12 personer vardera. Två av grupperna bestod av personer under 30 år som skulle börja läsa svenska på universitet, och i de andra två grupperna fanns personer över 60 år som skulle börja läsa svenska på senioruniversitet. Testpersonerna hade alltså ett visst intresse för språk och text, men troligen än så länge inte särskilt mycket akademisk kunskap om det. En av de yngre testgrupperna och en av de äldre fick börja med att läsa texten med finlandismer, medan de andra fick börja med att läsa texten med andra normavvikelser. Testpersonerna ombads att sätta ett betyg på texterna, samt att motivera betyget. Testet syftar dels till att kontrollera om de använda språkdragen uppfattas som felaktigheter eller inte, dels till att få en bild av hur dessa uppfattade felaktigheter i så fall påverkar textens helhetsintryck i jämförelse med påverkan från andra normavvikelser.

Rapporten tar upp några representativa belägg på speciella språkdrag i moderna finlandssvenska texter. Språkdragen exemplifieras ibland med ett citat, där de visas i sitt sammanhang. Citaten kommer oftast från materialsamlingen, men någon gång från Mediearkivet. Ibland har jag förändrat citaten en aning för att hålla dem enkla, korta och lagom anonyma. Efter citatet finns en upplysning om huruvida det kommer från en sverigesvensk eller finlandssvensk källa, samt i vilken typ av text jag hittat citatet. Så här kan exempelvis ett citat från ett skolbrev se ut:

På onsdag har vi höst**talko** på gården med barnen.

(finlandssvenska, skolbrev)

Ordet *talko* är skrivet i fetstil, eftersom det är det som är finlandis-
men i citatet. Talko är ett ord som används för gemensamt frivilligt
arbete, exempelvis i samband med gårdsstädning. Det finns inte
något motsvarande ord i allmänsvenskan.

Den tidigare beskrivningen av finlandssvenska

Den finländska språkvården har alltsedan slutet av 1800-talet ar-
betat flitigt med att uppmärksamma och rensa bort de språkdrag
som skiljer finlandssvenskan från sverigesvenskan. Det syns till ex-
empel i inledningen till standardverket *Finlandssvensk ordbok* av
Charlotta af Hällström-Reijonen och Mikael Reuter. Författarna
blickar tillbaka på en av den finlandssvenska språkvårdslitteratu-
rens klassiker (s. 3):

I inledningen till Hugo Bergroths *Finlandssvenska* med undertiteln
Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift skriver
författaren: "Ändamålet med detta arbete är, såsom redan dess titel
angiver, att söka bidra till bortarbetandet av de talrika provinsiella
egenheter som vidlåda vår finländska svenska." Samma syfte har också
denna bok, även om det har gått drygt 80 år sedan *Finlandssvenska* kom
ut i sin första upplaga.

Denna normativa attityd kan kanske verka underligt sträng, sär-
skilt för en som är fostrad i den sverigesvenska betydligt liberalare
språkvårdsdebatten. Är det verkligen så farligt med några finlands-
svenska markörer i språket? Ja, kanske är det faktiskt det.

Ett språks styrka kan bedömas på olika sätt. Ett vanligt sätt är
att se till antalet talare: det är givetvis fördelaktigt för ett språks
vitalitet och långsiktiga överlevnad om många talar det. Men an-
talet talare betyder inte allt. Det finns flera språk som trots rela-

tivt litet antal talare står sig starka. Isländskan kan tjäna som ett exempel, då det likt finlandssvenskan har ungefär 300 000 talare. Isländskan drar dock nytta av fler faktorer som bidrar till att göra språket starkt. Det har stark historisk ställning i litteraturen och det är väl beskrivet och standardiserat. Just språklig standard är ofta ett problem för små språkgemenskaper, vilket naturligtvis blir som mest påtagligt för språk som inte har något skriftspråk. Detta är inget bekymmer för vare sig finlandssvenskan eller isländskan. Dock finns en annan viktig skillnad som rör de två språkens ställning i de länder där de talas: trots att svenska är ett officiellt språk i Finland står det i minoritetsposition gentemot finskan.

Därmed har svenskan i Finland goda skäl att förhålla sig till den standard som gäller för allmänsvenskan. Ett sätt att göra det är att vara restriktiv mot språkliga drag som ger finlandssvenskan en särprägel med alltför många avvikelser från den svenska som talas i Sverige. Genom att hålla kontakten med sverigesvenskan kan finlandssvenskan ingå i en större språkgemenskap vilket hjälper till att kontrollera den språkliga normen. Svenskan i Finland tjänar på att vara samma språk som svenskan i Sverige.

Detta borde nu inte oundvikligen innebära att finlandssvenskan måste göra sig av med alla de särdrag som utmärker den. Problemet är emellertid att sverigesvenskan – på gott eller ont – är så pass stark att den inte behöver intressera sig för finlandssvenskan. Det går dessvärre inte att vänta sig någon integrering mellan de två nationella varieteterna. Om de två varieteterna ska fortsätta vara samma språk tycks det i stället vara en rätt långtgående assimilering som krävs. Finlandssvenskan behöver hålla sig nära sverigesvenskan.

Visserligen skulle sverigesvenskan knappast förlora på att närma sig finlandssvenskan. Tvärtom skulle allmänsvenskan med fördel kunna låta sig berikas av en del finlandismer, och det händer förstås också då och då. En nykomling i sverigesvenskan är exem-

**Svenskan i Finland tjänar
på att vara samma språk
som svenskan i Sverige.**

pelvis det ursprungligen finlandssvenska *rådda* som betyder 'stöka till' eller 'rota runt', och syskonet *råddig* som betyder 'stökig' eller 'trasslig'. Just den här typen av innehållstunga och värderande ord tycks ha störst chans att finna sig en väg över från finlandssvenskan till allmänsvenskan, även om bara en försvinnande liten del faktiskt gör det.

I det långsiktiga perspektivet går det alltså att argumentera för att finlandssvenskan av bekvämlighetsskäl bör hålla sig så nära sverigesvenskan som möjligt. Men ett sådant perspektiv är svårt att tillämpa på sitt eget vardagliga språkbruk. På kortare sikt finns det i stället andra anledningar att vara vaksam mot finlandssvenska språkdrag. Det finns åtminstone tre övergripande argument:

- **Språkdragen kan uppfattas som felaktigheter.** När de finlandssvenska språkdragen inte är helt nya ord, utan snarare varianter på ord eller konstruktioner som finns i allmänsvenskan, kan det verka som om skribenten helt enkelt har råkat skriva fel. Exempel: "Det är de själva som *besluter* att ta varandra till äkta makar." (allmänsvenska: *beslutar*)
- **Språkdragen kan uppfattas som främmande.** Många kännetecken för finlandssvenskan finns också i sverigesvenskan, även om de inte är lika vanliga där. Detta gäller inte minst stilmässiga skillnader, som att finländska offentliga texter ofta har framförställda bestämmingar: "*Av andra än dessa beviljade* lån skall uppges endast om låneräntan är avdragsgill i beskattningen." (alternativ konstruktion: *Lån som beviljats av andra än dessa*)
- **Språkdragen kan vara svåra att förstå.** Finlandssvenskan har dels ord och uttryck som inte finns i sverigesvenskan, dels ord och uttryck som har en särskild betydelse. Exempel: "Allt fler *tradenomer* finns nu i arbetslöshetsregistret." (*tra-*

denom är en yrkestitel för en person som är utbildad inom företagsekonomi)

Det finns alltså visst fog för språkvårdens stränghet mot de finlandssvenska språkdragen. Det är åtminstone viktigt att sprida medvetenhet om dessa språkdrag bland finländare som använder svenska. På så sätt kan varje språkbrukare skapa sig en stabil grund för att fatta förnuftiga beslut om valet av uttryckssätt.

Såväl detta kapitel som hela rapporten har fått titel efter dubbeltydigheten i ett finlandssvenskt uttryck. Det är också med viss dubbeltydighet denna rapport skriker till verket. Finlandssvenska bör inte beskrivas som en bristfällig svenska, men samtidigt får den för sin egen skull inte fjärma sig för mycket från sverigesvenskan. Behandlingen av finlandssvenskan behöver vara lyhörd men samtidigt bestämd. Det dubbeltydiga uttrycket *det går hårt* kan också med fördel användas för att beskriva finlandssvenskans nuvarande status. Å ena sidan flyter det på fint för finlandssvenskan; den lever och frodas, utvecklas och förnyas sig. Å andra sidan finns det en risk att sättet som finlandssvenskan förnyas sig på – de egna orden, uttrycken, konstruktionerna och betydelserna – i längden försvagar språket, eftersom det avskärmar finlandssvenskan från sverigesvenskan. Så på frågan om huruvida det går hårt för finlandssvenskan, är svaret definitivt ja. På det ena eller det andra sättet.

Språk som sticker ut

Detta kapitel handlar om finlandismer på detaljnivå. Det rör sig delvis om ord som bara finns i finlandssvenskan, såsom *förskotts-innehållning*, *marta* och *näradress*. Det är emellertid också vanligt att ordens betydelse, funktion och användningsområde skiljer sig lite mellan finlandssvenskan och sverigesvenskan. Till exempel är *utlänning* ett starkt negativt laddat ord för många sverigesvenskar, men inte för finlandssvenskar.

Obekanta ord och uttryck

Ett av de mer iögonfallande dragen i finlandssvenskan är de interna orden, det vill säga ord som finns i finlandssvenskan men inte i sverigesvenskan. Det är – på gott och ont – relativt enkelt för en sverigesvensk att reagera på denna typ av avvikelse, även om det inte alltid går lika snabbt att identifiera avvikelsen som en finlandism. Användning av interna ord behöver inte nödvändigtvis utgöra något problem för läsningen, särskilt inte om ordet går att genomsåda. Inte heller är det så att alla finlandismer är av ondo. Språkvården brukar skilja mellan nödvändiga och mindre nödvändiga finlandismer.

Nödvändiga finlandismer

Vissa interna ord och uttryck får klassificeras som nödvändiga, i den mening att de är svåra att byta ut. Det gäller bland annat för det som brukar kallas *oegentliga finlandismer*, alltså ord på företeelser och liknande som inte har någon motsvarighet i det sverigesvenska samhället. Därför är det egentligen inte ordet, utan snarare själva företeelsen som en sverigesvensk inte känner till. Ett exempel på

ett internt ord som är en oegentlig finlandism är *en marta*, med pluralformen *martor* (även stavningen *martha*). Det används för en person som är medlem i en martaförening, en slags husmodersförening. Så här kan det se ut i en mening:

Martorna och kyrkvaktmästarna i församlingarna i Helsingfors stift hade hand om kaffeserveringen.

(finlandssvenska, nyhetsbrev)

En annan kategori är det som ibland kallas officiella finlandismer. Med det menar man ord som är knutna till finländsk lag eller andra officiella dokument. Sådana ord kan inte heller bytas ut utan vidare, åtminstone inte i formella sammanhang. Exempel på officiella finlandismer är *förskottsinnehållning*, som i Sverige heter preliminärskatt, *rörliga polisen* som är ett namn på en enhet i den finländska poliskåren och *ministerium* som i sverigesvenskan heter *departement*.

Denna beräkning jämnar ut **förskottsinnehållningen** så att den blir rätt på årsnivå.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Vissa av de nödvändiga finlandismerna kan trots allt vara svåra att förstå för en sverigesvensk. I texter som riktar sig till sverigesvenskar kan det därför vara klokt att förklara termerna om det inte går att ersätta dem med ord som finns i både sverigesvenskan och finlandssvenskan.

I vissa fall är det bara kombinationen av två ord som är ny; så är exempelvis fallet med *rörliga polisen*. Sådana ord torde inte vålla några större begriplighetsproblem. Värre är det när inte heller be-

Ett exempel på ett internt ord som är en oegentlig finlandism är *en marta*, med pluralformen *martor*.

ståndsdelarna används i Sverige. Det gäller till exempel ord som *innehållning*, *dividend* (som betyder aktieutdelning) och förkortningen *lna/msa* (som står för 'lokalnätsavgift' respektive 'mobil-samtalsavgift').

Det händer också att finlandssvenska språkbrukare inte känner till det svenskspråkiga ordet för finländska företeelser, och därför lånar in ord från finskan. Detta är vanligare i informella sammanhang, som i bloggar och i talspråk mellan bekanta. Ett exempel är hur ordet *suppilovaihe* används nedan.

Hur det än går med mitt "**suppilovaihe**" har jag ändå fått mer erfarenhet.

(finlandssvenska, blogg)

Vad det hela handlar om är att vissa finländska yrkesutbildningar har en urvalsprocess enligt vad som kallas *suppilomalli* ('trattmodell'). I ett förberedande skede antar utbildningen fler studenter än vad som egentligen får plats, för att sedan välja ut den bäst lämpade gruppen när utbildningen börjar på allvar. Det är detta skede bloggaren ovan benämner som ett *suppilovaihe* – 'trattskede'. Finländska undervisnings- och kulturministeriet känner inte till någon officiell svensk benämning för modellen.

Mindre nödvändiga finlandismer

Med risk för att framstå som överdrivet kategorisk kan man också urskilja finlandismer som kan kallas för mindre nödvändiga. Det gäller egenheter i det finlandssvenska språkbruket som går att ersätta med ord och uttryck som också finns i sverigesvenskan. Detta betyder inte att finlandssvenska språkbrukare alltid bör undvika att använda denna typ av finlandismer – i rätt sammanhang kan

Finlandssvenska ord som rör boende

I Finland finns en boendeform som är ovanlig i Sverige. Detta leder till att finlandssvenskan har ord om boende som en sverigesvensk inte känner till. Det går dock inte att byta ut dem till ord som en sverigesvensk kan förstå, eftersom det snarare är företeelsen än orden som är obekanta för sverigesvensken. Orden är *oegentliga finlandismer*.

Aktielägenhet (en bostadsform som innebär att ägaren köper aktier som berättigar till innehav av en lägenhet)

Bostadsaktiebolag (ett bolag som har hand om administrationen av en fastighet med aktielägenheter)

Disponent (en person eller ett bolag som har hand om administrationen av en fastighet med aktielägenheter, ungefär som det sverigesvenska *vicevärd*)

Husbolag (ett vardagligt ord för *bostadsaktiebolag*)

Värt att nämna är också att finlandssvenskan ibland använder ordet *loka* i stället för lägenhet. Detta är dock ett ord som språkvården med ganska stor framgång har motarbetat sedan en lång tid tillbaka. En viss förvirring kan även uppstå av att *villa* i finlandssvenskan brukar betyda fritidshus, medan det som i sverigesvenskan betecknas som en villa kallas för *egnahemshus* i Finland.

finlandismerna ge både liv och klarhet till en text. Däremot bör information om vilka alternativ som finns kunna fungera som underlag för att göra väl genomtänkta val.

De mindre nödvändiga finlandismerna kan delas upp i två grnar: sådana som är svåra att förstå, och sådana som bara sticker ut för den sverigesvenska läsaren. Givetvis är det svårt att bedöma vilka ord i ens egen vokabulär som någon annan tycker är svårbegripliga. Här finns ändå två tumregler att utgå ifrån. När det gäller enskilda ord beror begripligheten i stort på hur vanliga de är. Ett enkelt sätt att kontrollera ett ords vanlighet är att göra en sökning

med exempelvis Google. Ett ord som inte förekommer i sverigesvenskan och därmed är svårt att förstå, är *rat* i betydelsen 'del av betalning'.

Det återstående skattebeloppet fördelas i två **betalningsrater** om kvarskattebeloppet överstiger 170 euro.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Begripligheten i sammansättningar och uttryck har även att göra med det som brukar kallas genomskinlighet. En typisk genomskinlig finlandism är *spelskjorta*, vilket i Sverige brukar kallas *matchtröja*. Eftersom både *spel* och *skjorta* är enkla och vanliga ord kan dock de flesta utan problem tolka sammansättningen *spelskjorta*. Andra sådana mer eller mindre genomskinliga finlandismer är *försäljningspunkt* ('affär', 'kiosk'), *strecka över* ('stryka över') och *moderskapsledig* (som i Sverige normalt kallas *föräldraledig*). De flesta sverigesvenska läsare förstår antagligen sådana ord, även om de möjligen kan framstå som lite märkliga.

Det obehövliga **streckas över** såvida justitieministeriets tillstånd till äktenskapet företes.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Glass**försäljningspunkterna** som är belägna i köpcentrum har fått en ökad betydelse.

(finlandssvenska, årsrapport)

Några få av ordförrådsskillnaderna mellan finlandssvenskan och sverigesvenskan har att göra med att varieteterna har valt olika ord för nya företeelser. Så gick det exempelvis för verbet som betyder

att dra med muspekaren över text så att den blir mörk. På sverigesvenska heter det *markera*, medan det på finlandssvenska också kan kallas att *måla* texten.

För att tömma ett fält ska du **måla** det med hjälp av Ctrl+A och sedan trycka på Delete-knappen.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Ord och uttryck som används på annorlunda sätt

En vanlig skillnad mellan olika språkliga varieteter är att ett ord börjar användas på lite olika sätt. Det här avsnittet tar upp några olika typer av förskjutningar som gör att sverigesvenskan och finlandssvenskan skiljer sig åt på ett diskret men ändå märkbart sätt.

Små skillnader i betydelse

Ofta är det en betydelseförskjutning som ligger till grund för det att ord används på olika sätt i sverigesvenskan och finlandssvenskan. Då har ordet i den ena eller den andra varieteten glidit ifrån den ursprungliga betydelsen, och en lätt förändrad betydelse har uppstått. Kännetecknande för många betydelseförskjutningar är att de är subtila och att de inte utgör begriplighetsproblem.

Kanske är det allra vanligast att ett ord med många betydelser tappar en av betydelserna i sverigesvenskan, medan den lever kvar i finlandssvenskan. Ett typiskt exempel är ordet *förtjäna* i följande finlandssvenska mening:

Skicka in uppgifter om hur mycket du **förtjänat** under året.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

I allmänsvenskan används *förtjäna* i betydelsen 'vara värd': man kan till exempel förtjäna uppskattning. När det däremot handlar om att förvärva lön använder sverigesvenskan oftare *tjäna*: "... hur mycket du tjänat under året". I lite äldre sverigesvenska går det förvisso att se *förtjäna* i betydelsen 'förvärva lön', men yngre språkbrukare kan tycka att det låter underligt.

Till de klassiska finlandismerna hör ordet *ännu* i betydelsen 'ytterligare' eller 'dessutom'.

Till skatteprocenten för lön läggs **ännu** pensions- och arbetslöshetsförsäkringspremie om 6,1 %.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

En sverigesvensk läsare som inte känner till denna specialbetydelse i finlandssvenskan kan lätt tolka *ännu* som en synonym till *fortfarande*, det vill säga "det är fortfarande på det sättet att en pensions- och arbetslöshetsförsäkringspremie läggs till". Ordet kan visserligen ha betydelsen 'ytterligare' också i sverigesvenskan, men bara i två typer av konstruktioner:

1. I kombination med ett komparerat adjektiv: "Den här boken är **ännu bättre** än den förra jag läste."
2. I kombination med *en* eller *ett*: "Kan jag inte få **ännu en** kaka?"

Att *fästa uppmärksamhet vid* något, har fått en speciell betydelse i finlandssvenskan, som den inte har i sverigesvenskan. Den ur-

sprungliga betydelsen är att en person eller sak får någon att lägga märke till något.

Budskapen till Maria **fäster** vår **uppmärksamhet vid** den dubbelhet som det här med barnafödande innebär.

(sverigesvenska, ledarartikel)

Från denna betydelse har det också utvecklats en vidare användning, i både sverigesvenskan och finlandssvenskan. Då betyder det ungefär 'bry sig om'.

Jag har inte pratat med Zlatan, men det verkar inte så allvarligt. För mig är det här ingenting att **fästa uppmärksamhet vid**. Det är väl snarare bra att sådana här saker händer, säger Raiola.

(sverigesvenska, sportartikel)

Denna betydelseförskjutning betecknas ibland som en finlandism, men det är den alltså inte. I allmänsvenskan kan *fästa uppmärksamhet vid* alltså betyda dels 'få någon att lägga märke till', dels 'bry sig om'. Något som däremot är typiskt finlandssvenskt är att förskjuta frasens betydelse ytterligare ett steg, så att det betyder 'se till att' eller 'ta hänsyn till att'. En sådan användning kan vara svår att tolka för en sverigesvensk.

I fortsättningen **fäster** man större **uppmärksamhet vid** att studierna framskrider regelbundet genom att uppföljningen på ett mera omfattande sätt även täcker det föregående läsårets prestationer.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Egentligen är det två finlandssvenska drag som är i spel i citatet ovan. Förutom den lilla betydelseförskjutningen i *fästa uppmärksamhet vid* har nämligen också det önskvärda scenariot beskrivits med en lite konstig grammatik. Vad meningen handlar om är ju att studierna *ska framskrida* regelbundet – inte att de redan gör det. Detta att använda enkelt presens i uttryck för önskan verkar vara särskilt vanligt i finlandssvenskan. Ett mer allmänsvenskt sätt att uttrycka det vore alltså ”I fortsättningen tar man större hänsyn till att studierna ska framskrida regelbundet genom att ...”.

En betydelseförskjutning kan också göra att ett ord får en specialbetydelse som det inte tidigare hade. Så har det gått i finlandssvenskan för ordet *specialgrupp*, som där kan avse grupper av människor med särskilda behov.

Undervisnings- och kulturministeriet har som mål att trygga minoriteternas samt andra **specialgruppers** möjligheter att ha kultur som hobby.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

I sverigesvenskan har detta ord inte någon liknande specifik betydelse, men det används ofta – precis som det också gör i finlandssvenskan – för att beteckna grupper av experter inom exempelvis polisen.

Många betydelseförskjutningar kan få en mening att se lite underlig ut för sverigesvenska läsare. Ett exempel är *följa med*, som i finlandssvenskan kan ha betydelsen ’hålla sig underrättad om’ eller ’kontrollera’.

Ledningen bör regelbundet **följa med** hur arbetet fortgår.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

**Många betydelse-
förskjutningar kan få en
mening att se lite underlig
ut för sverigesvenska läsare.
Ett exempel är *följa med*, som
i finlandssvenskan kan ha
betydelsen 'hålla sig under-
rättad om' eller 'kontrollera'.**

I sverigesvenskan används detta verb i huvudsak när det är fråga om sällskap, som att följa med någon på en resa. När det handlar om att hålla sig underrättad i en fråga kan *bevaka* passa bättre: ”Ledningen bör bevaka hur arbetet fortgår.” Många gånger fungerar också ordet *följa*, åtminstone när det efterföljande inte är en hel sats: ”Ledningen bör regelbundet följa arbetet.”

Skillnader i uttryckens funktion

Något sverigesvenskar kan reagera på i finlandssvenskt språkbruk är ord och uttryck som används på ett lite annorlunda sätt, om än i princip med samma betydelse. Resultatet är ofta att meningen upplevs som märklig, även om det är svårt att sätta fingret på orsaken.

Ett exempel är uttrycket *som bäst*. Den typen av konstruktioner, med ett *som* följt av en superlativ, betyder normalt att något jämförs med sig själv: ”Här är ån som djupast.” Uttrycket *som bäst* används för att beskriva verb, och en bokstavlig tolkning skulle vara att verbets aktivitet når en topp när det utövas *som bäst*. Ursprungligen har uttrycket främst använts för att beskriva en aktivitet som pågår för fullt och plötsligt blir avbruten.

Han höll **som bäst** på med att skruva dän låset, när ägaren kom.

(sverigesvenska, exempel i Nusvensk ordbok från 1919)

Det är också vanligt att uttrycket används för att beskriva arbete som har ett tydligt slutmål, som att bygga eller tillaga något. Förutom att verben är sådana som leder fram till ett resultat, är det också typiskt att det går att utföra dem med olika grad av aktivitet.

På restaurangen håller man **som bäst** på att pröva sig fram till det bästa receptet.

(sverigesvenska, nyhetsartikel)

I sverigesvenskan är alltså uttrycket *som bäst* i princip parallellt med *för fullt* och liknande uttryck. I Finland har *som bäst* emellertid ett lite vidare användningsområde. I vissa finlandssvenska fall går det nämligen inte att förklara uttrycket såsom ovan. Ett exempel finns i följande mening:

Osborne deltar **som bäst** i ett sammanträde med EU:s finansministrar i Bryssel.

(finlandssvenska, nyhetsartikel)

I detta sammanhang är det knappast relevant att tala om i vilken grad Osborne deltar i sammanträdet. Meningen handlar ju inte om huruvida Osborne ställer många frågor, deltar i många diskussioner eller liknande. Om deltagandet skulle specificeras med *för fullt* skulle det dock vara den enda rimliga tolkningen. Här verkar *som bäst* i stället matchas mot den tidsrymd som texten uttalar sig om. Artikeln som meningen förekommer i handlar om Storbritanniens möjlighet att bistå Irland i finanskrisen, och som ett led i att utreda frågan deltar alltså Storbritanniens finansminister George Osborne i ett sammanträde. Betydelsen i *som bäst* är snarast 'just nu'.

En följd av att uttrycket har en tidsbetydelse snarare än en gradbetydelse i finlandssvenskan, är att det kan förekomma i början av en sats. Så används det i princip aldrig i sverigesvenskan.

Som bäst pågår den sista riksomfattande insamlingen för krigsinvalidier.

(finlandssvenska, nyhetsartikel)

Uttryck som specificerar grad förekommer normalt inte i början av satser, vare sig i finlandssvenskan eller i sverigesvenskan. Det skulle till exempel låta konstigt att säga ”för fullt pågår den sista riksomfattande insamlingen”. Däremot går det bra att börja satser med en tidsspecificering: ”Just nu pågår insamlingen.”

Ett annat exempel på ett uttryck som kan användas på ett lite annorlunda sätt i finlandssvenskan är ”vara i kontakt med”. Den prototypiska betydelsen, som finns i både finlandssvenska och sverigesvenska, är ungefär ’befinna sig i ett läge som ger möjlighet till utbyte av information eller liknande’. Med en annan betydelse, som förekommer i sin mest utpräglade form i finlandssvenskan, kan ”vara i kontakt med” också användas för handlingen att ordna så att man kommer i kontakt med någon.

Vid frågor kan ni gärna **vara i kontakt med mig!**

(finlandssvenska, skolbrev)

Detta sätt att använda uttrycket kan framstå som märkligt för sverigesvenskar. För den betydelse som avses i citatet ovan skulle en sverigesvensk nog hellre använda *kontakta mig*.

Är du inte nöjd med mitt svar är du välkommen att **kontakta mig**.

(sverigesvenska, debattartikel)

Ett fullt förståeligt ord, som likväl kan sticka ut för en sverigesvensk läsare, är *morgonmål*.

Dessutom är det trevligt att umgås runt matbordet i lugn och ro vid **morgonmål**, lunch eller middag.

(finlandssvenska, skolbok)

I sverigesvenskan är detta ord i princip helt ersatt med *frukost*. I de fall *morgonmål* förekommer i sverigesvenskan är det oftare en allmän benämning för ett mål mat som man äter på morgonen. Frukosten i Sverige är en kulturellt befäst måltid, och bland annat en given del i måltidstriaden frukost, lunch och middag (konstruktionen *morgonmål, lunch och middag*, som syns i det finlandssvenska citatet ovan, verkar inte över huvud taget användas i sverigesvenskan). När *morgonmål* används i sverigesvenskan syftar det alltså inte på en kulturellt definierad måltid som ska leva upp till specifika krav. Det går därför bra att äta kåldolmar till morgonmål, men mindre gärna till frukost. Och det är knappast troligt att en sverigesvensk skulle bjuda på *morgonmål på sängen*.

Igår morse överraskade vi pappa med **frukost på sängen**.

(sverigesvenska, blogg)

Den som känner sig osäker på om *frukost* eller *morgonmål* passar bäst för en sverigesvensk mottagare kan lugnt välja *frukost*. Det ordet sticker i princip aldrig ut i en sverigesvensk text – knappast ens om kåldolmar är med i sammanhanget.

Förändringar i stilvärde

Ett ord kan även förändras i sitt stilvärde. I en varietet kan ordet anses stötande eller vulgärt, medan det är mer neutralt i en annan. Ordet *utlänning* är ett exempel på det.

Du ska själv betala momsén när du köper varor eller tjänster från en **utlänning** som inte är momsstyldig i Finland.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Ordet finns givetvis också i sverigesvenskan och har samma betydelse där. Det är just i stilvärdet det skiljer sig. Ovanstående mening fanns med i testet jag utförde,³ och drygt en tredjedel hade markerat ordet *utlänning* och gett kommentarer i stil med ”tveksamt ordval”. En testperson kallade det till och med för en ”hemska benämning”. Det finns inga tecken på att ordet har liknande konnotationer i finlandssvenskan; där tycks det vara ett lika neutralt ord som adjektivet *utländsk* är i båda varieteterna.

Att ordet fått en sådan laddning i sverigesvenskan har egentligen inte med ordet i sig att göra. Ordet betyder ju rätt och slätt ’person som kommer från utlandet’, och det finns ingenting negativt i det. Som samlingsord ger dock *utlänning* ganska goda förutsättningar för kategoriska och fördomsfulla uttalanden, eftersom det förutsätter att man klumpar ihop alla människor som kommer från andra länder. Alla uttalanden om att utlänningar är på ett visst sätt måste exempelvis per definition bli grovt kategoriska. En sådan användning kan ha gett ordet en negativ klang, vilket gör att sverigesvenskar har sökt sig till andra benämningar – också i neutrala sammanhang, som i citatet ovan. Alternativen är ofta längre, exempelvis prepositionsfraser som *person med utländskt medborgarskap* eller *personer från andra länder*. Dessa nya benämningar

Drygt en tredjedel hade markerat ordet utlänning och gett kommentarer i stil med "tveksamt ordval". En testperson kallade det till och med för en "hemsk benämning".

kommer också att förbrukas om de används för att göra kategoriska uttalanden, och då kanske nya benämningar lanseras.

Att laddade ord ersätts med nya benämningar är en naturlig utveckling i språket, som givetvis finns också i finlandssvenskan. Exempelvis har finlandssvenskan en handfull mer eller mindre påhittiga omskrivningar för toalett, som *lillkammaren*, *hybble* (från fornnordiskans ord för 'hem') och *det lilla huset*. När det gäller beteckningar på människor kan ordet *neger* tjäna som ett belysande exempel; under de senaste 50 åren har det blivit så gott som obrukbart i både finlandssvenska och sverigesvenska. Också det beror på hur ordet har använts, och det spelar ingen roll att ordet ursprungligen kommer från det latinska ordet för svart.

Varför är det då bara i sverigesvenskan som ordet *utlänning* har blivit så laddat? Det är svårt att svara på. Ords stilvärden är föränderliga och kulturellt bundna. Dessutom har knappast alla språkbrukare samma uppfattning om vad ett visst ord har för stilvärde. Det är därför inte lätt att definitivt slå fast vilka ord som ska betecknas som nedsättande och inte, eftersom det sällan är själva ordet, utan snarare ordets användning som är nedsättande. Ordet *utlänning* har inte på långa vägar blivit så laddat som *neger*, men det går att se en utveckling i samma riktning. Exempelvis var det nästan hälften av testets deltagare under 30 år som reagerade på ordet, medan bara en femtedel av deltagarna över 60 år hade markerat det.

Orden i kombination

En del särdrag i finlandssvenskan har inte att göra med betydelse, funktion och stil, utan handlar snarare om vilka ord som kan kombineras med vilka. Det finns starka konventioner för hur ord kan användas tillsammans för att bilda grammatiska konstruktioner, idiom och olika typer av fraser.

Vissa avvikelser från dessa kombinationsmöjligheter är mer uppenbara än andra. Det gäller förstas särskilt dem som på något sätt verkar bryta mot språkliga konventioner. Ett exempel på detta är att kombinera *redan* med ett verb i preteritum, som *nämnde*: Det är ett vanligt drag i finlandssvenskan.

Som det **redan nämndes** i diskussionen har vi tidigare testat den lösningen.

(finlandssvenska, diskussionsforum)

Mer konventionellt är det att kombinera *redan* med ett verb i perfekt, som *har nämnt*: ”som det redan har nämnts i diskussionen”.

En annan normbrytande finlandssvensk konstruktion är *från* [x] *framåt*. På sverigesvenska konstruerar man normalt detta med ett *och*: *från* [x] *och framåt*.

Från 1995 framåt deltog han i varje styrelsemöte under femton år.

(finlandssvenska, kulturartikel)

Andra typiskt finlandssvenska konstruktioner kan inte på samma sätt kategoriseras som omöjliga på sverigesvenska. De förekommer också i Sverige, men de är mindre vanliga. Därför kan de betecknas som statistiska finlandismer. Ett klassiskt exempel på en statistiskt vanlig finlandssvensk konstruktion är att börja ett påstående med *inte* följt av ett verb:

– Första hoppet var lite bättre, men **inte var det** något större fel på det andra heller.

(finlandssvenska, sportartikel)

Denna konstruktion är fullt rimlig också i sverigesvenska, särskilt i det fasta uttrycket ”inte vet jag”. Den är dock inte särskilt vanlig i något mer formella texter, och även i finlandssvenskan förekommer den främst i vardagliga sammanhang.

Ytterligare en konstruktion som är särskilt vanlig i finlandssvenskan är *redan länge* för att beteckna att något funnits eller varit på ett visst sätt en längre tid.

Brasilien har **redan länge** varit en viktig marknad för oss och år 2010 var inget undantag.

(finlandssvenska, årsredovisning)

Det finns också sverigesvenska belägg för denna konstruktion, men de är betydligt färre än de finlandssvenska. Därför är det möjligt att sverigesvenskar är mer benägna att tolka konstruktionen bokstavligt som att det redan (vid denna oväntat tidiga tidpunkt) har varit på ett visst sätt en längre tid. Normalt ersätts dock denna fras med det närliggande *sedan länge*. Detta gäller båda varieteterna; konstruktionen med *sedan* är vanligare än den med *redan* både i sverigesvenskan och i finlandssvenskan.

	Sverigesvenska	Finlandssvenska
redan länge	2	338
sedan länge	1 399	529

Frekvens av konstruktionerna *redan länge* respektive *sedan länge* i nyhetstidningar under 2008–2010. Svenska tidningar: Dagens Nyheter och Upsala Nya Tidning. Finländska tidningar: Nya Åland och Hufvudstadsbladet.

Valet av form

En del skillnader mellan finlandssvenska och sverigesvenska verkar vara slumpmässiga till sitt ursprung. Ofta är det ett ord som har två parallella former, där den ena formen efterhand etablerar sig som den vanligare. Då händer det att finlandssvenskan och sverigesvenskan inte gör samma val.

Våra servicelöften har tagits fram för att **stöda** denna målsättning.

(finlandssvenska, årsredovisning)

Ett exempel är verbet som betyder 'att ge stöd'. Det kan skrivas *stöda* eller *stödja*, och de två formerna får betraktas som betydelsemässigt likvärdiga. Så här fördelar de sig i sverigesvensk respektive finlandssvensk tidningstext:

	Sverigesvenska	Finlandssvenska
Stöda/stöder	998	2 772
Stödja/stödjer	2 021	1 375

Fördelning av formerna *stöda/stöder* respektive *stödja/stödjer* i nyhetstidningar under 2008–2010. Svenska: Dagens Nyheter och Upsala Nya tidning. Finländska: Nya Åland och Hufvudstadsbladet.

Statistiken visar vid en första anblick att formerna utan j i finlandssvenskan är mer än dubbelt så vanliga som de utan j, medan det motsatta förhållandet gäller för sverigesvenskan, där formerna med j är mer än dubbelt så vanliga.

En mer detaljerad överblick problematiserar dock detta faktum. Följande tabell visar även fördelningen av de enskilda formerna.

	Sverige- svenska	Finlands- svenska	Allmän- svenska
Stöda	11	681	= 692
Stöder	988	2 190	= 3 178
Stödja	1 583	1 252	= 2 835
Stödjer	473	136	= 609

Fördelning av *stöda*, *stöder*, *stödja* och *stödjer* i nyhetstidningar under 2008–2010. Svenska: Dagens Nyheter och Upsala Nya tidning. Finländska: Nya Åland och Hufvudstadsbladet. Spalten "Allmänsvenska" visar summan av de sverigesvenska och finlandssvenska beläggen.

I båda varieteterna är alltså *stödja* vanligare än *stöda*, och *stöder* vanligare än *stödjer*. En skillnad som kvarstår är att de finita presensformerna (*stöder* och *stödjer*) är betydligt vanligare i finlandssvenskan än i sverigesvenskan, men detta är svårt att förklara som något annat än en slump. En annan skillnad är att formen *stöda* trots allt förekommer rätt frekvent i finlandssvenskan, vilket inte är fallet i sverigesvenskan. Eftersom formen *stöda* är så anmärkningsvärt ovanlig i sverigesvenskan kan det tänkas att den drar åt sig uppmärksamhet i text. Den som vill undvika sådan uppmärksamhet ska hellre skriva *stödja*. På samma sätt är presensformen *stöder* lämpligare än *stödjer*. Normen är alltså en slags korsbefrukting: *stödja* och *stöder*.

I mångt och mycket följer finlandssvenskan och sverigesvenskan precis samma skriftnormer. Ett av få undantag från detta är att det tycks finnas en starkare tendens i finlandssvenskan att skriva ihop fasta uttryck som *endel*, *isynnerhet* och *näst-* kombinerat med ett superlativ.

Air Berlin är Tysklands **näststörsta** flygbolag efter jätten Lufthansa.

(finlandssvenska, ekonomiartikel)

Tendensen till hopskrivning kan kanske delvis förklaras av det finlandssvenska talspråket. Det gäller åtminstone *en del*, som på många finlandssvenska dialekter betonas som ett ord, och även oftare skrivs som ett ord.

Endel säger att det beror på *otur, andra okoncentration eller oskicklighet*.

(finlandssvenska, sportartikel)

Generellt är det inte lämpligt att rucka på svenskans förhållandevis konsekventa regler för hopskrivning och särskrivning. Sådant som uttalas som två ord ska alltså skrivas som två ord. Viss variation finns också i sverigesvenskan. Den som är osäker kan exempelvis vända sig till boken Svenska skrivregler.

En annan svårförklarlig skillnad mellan de olika varieteternas skriftspråk gäller sättet att skriva datum. Det finns en handfull olika sätt att skriva dem, såväl på finlandssvenska som på sverigesvenska. En form som emellertid börjar bli allt mer främmande i sverigesvenskan syns i citatet nedan.

Om skattekortet räknas från och med **1.3** har du redan hunnit betala skatt.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Detta skrivsätt, där dag skiljs från månad med en punkt, förekommer i lite äldre svenska texter, men tycks i dag framstå som en aning främmande.⁴ Detta antyder bland annat det test jag gjorde med 50 sverigesvenska läsare. Där syntes en påtaglig skillnad mellan åldersgrupperna: Ungefär 10 procent av testpersonerna som var 60 år eller äldre reagerade på skrivningen, medan motsvarande

**Generellt är det inte
lämpligt att rucka på
svenskans förhållandevis
konsekventa regler för
hopskrivning och särkriv-
ning. Sådant som uttalas
som två ord ska alltså
skrivas som två ord.**

siffror för dem under 30 år är drygt 40 procent. Bland förslagen till omskrivning finns dessutom både ”den 3/1” och ”den 3 mars” vilket visar att inte alla har förmågan att tolka skrivningen korrekt (skrivningen 1.3 syftar ju på den första mars). För att undvika sådana missförstånd kan det vara bättre att skriva månaden med bokstäver: ”... från och med 1 mars”. Särskilt utstickande är skrivsättet när årtal utelämnats som i exemplet ovan.

Annorlunda bruk och regler

Små skillnader i språkbruk och språkregler kan göra att en text upplevs som främmande. Det här kapitlet behandlar skillnader som rör språkets helhet, snarare än delarna. Det tar sig bland annat uttryck i olika stilideal. Exempelvis uppfattas finlandssvenska texter ofta som mer formella än sverigesvenska texter.

Det finska inflytandet

Grunden för finlandssvenskans avvikelser från sverigesvenskan är inte sällan inflytande från finskan. Det beror delvis på att många offentliga texter i Finland skrivs först på finska, för att sedan översätts till svenska. Då är det lätt hänt att finskans språkliga drag håller sig kvar också i den svenska texten. Detta gör att tillfälliga avvikelser från normer är vanliga i vissa finlandssvenska texter. Någon har till och med lite tillspetsat påstått att det tillfälliga felet är den absolut vanligaste finlandismen.

Tillsätt skinkstrimlorna och **utanpå** den andra påsen av potatislökblandningen i formen.

(finlandssvenska, reklamblad)

Det är knappast så att en person med svenska som modersmål i lugn och ro skulle konstruera en mening som den ovanstående. Däremot kan sådana meningar bli till under stressiga översättningar från finska, eller när någon med svenska som andraspråk skriver. Ibland kan det finska inflytandet skapa meningar som är svåra att

hitta betydelsen i. Andra gånger resulterar det bara i meningar som är lite onödigt omständliga, även om de går att förstå.

För beställningen av ett nytt skattekort behöver du uppgifterna **om dina hela årets inkomster och avdrag** samt uppgifterna om förvärvsinkomster och verkställda förskotts innehållningar för början av året.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Ett tydligt spår av översättningarna från finska är brott mot svenskans regler för ordföljd. Svenskan har nämligen olika ordföljd i huvudsatser och bisatser, vilket är något som ofta ställer till problem för andraspråkstalare. Detta kan exemplifieras med det enkla påståendet ”Det regnar inte”, vilket är en huvudsats. Om man förlägger påståendet i en bisats i stället ska ordföljden ändras, på så sätt att ordet *inte* ska komma före verbet, i stället för efter: ”Jag hoppas att det inte regnar” (bisatsen är understruken). Detta är en regel som alla förstaspråkstalare torde känna till instinktivt. Ändå är det relativt vanligt i finlandssvenska texter att bisatserna får huvudsatsordföljd. Det gäller särskilt mer komplicerade meningar.

Från början av år 2005 har löntagaren kunnat välja, om arbetsgivaren **ska vid verkställandet av förskotts innehållningen tillämpa** skattekortet som grundar sig på en månatlig inkomstgräns eller ett s.k. årsskatte kort som grundar sig på en inkomstgräns.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

För att följa svenskans ordföljdsregler skulle meningen ovan ha konstruerats som ”om arbetsgivaren vid verkställandet av förskotts innehållningen ska tillämpa”. Också i enklare konstruktioner

går det att hitta dylika brott mot ordföljdsregeln. Nedan är *aktivt* adverbial i bisatsen, och bör därför stå före *sänker*.

Denna produkt innehåller växtsteroler som **sänker aktivt** kolesterolvärdet.

(finlandssvenska, reklamannons)

Texter som genomgående bär drag av direkta översättningar från finskan blir i längden ansträngande att läsa, eftersom läsaren måste omtolka texten till formuleringar som går att förstå. En stor del av flytet i läsning bygger på förutsägbarhet – att läsaren kan förutse vilka grammatiska konstruktioner som ska komma. På så sätt behöver hon inte läsa med lika stor ansträngning hela tiden. Ju slarvigare det går att med behållning läsa en text, desto mindre ansträngande är den att läsa. För att det ska gå att läsa snabbt och slarvigt är det alltså viktigt att texten innehåller ord och grammatiska konstruktioner som läsaren känner igen – oavsett om det i slutändan går att förstå dem eller inte.

Också i finländska texter som skrivs direkt på svenska är det fullt naturligt om det finska språket har ett visst inflytande, särskilt om skribenten har finska som modersmål. Därför har finlandssvenskan också en del mer beständiga drag som har sin grund i finskan. Ett typiskt exempel är överanvändning av passiva verb, som är mycket vanliga i finska och i formell finlandssvenska.

Bokföringen enligt kassaprinzipen **tillämpas** på alla sådana fall där vederlaget **betalas** innan varan **levereras** eller tjänsten **utförs**.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Passiva verb förekommer givetvis också i sverigesvenskan, och betraktas i princip aldrig som en felaktighet. Däremot kan de bidra till att göra texten mer tungläst, och dessutom kan det vara svårt att förstå vem det är som utför verbens handlingar. I meningen ovan finns det åtminstone två olika aktörer bakom de passiva verben: en som levererar varor eller utför tjänster, och en annan som betalar för dem. Verbet *tillämpas* verkar dölja en uppmaning eller föreskrivning: *du* eller *företagaren* ska tillämpa kassaprincipen. Risken för missförstånd ökar om texten på detta sätt döljer aktörerna bakom verben.

Det finns också tecken på att finskan spelar in i sätten att tala om icke-faktiska situationer, såsom önskningar. Det finns några olika grammatiska mönster för detta. Historiskt har svenskan använt sig av konjunktiv som ”det *vore* roligt om det *bleve* vår snart”. I dag är nästan alla konjunktivformer föråldrade,⁵ och därför uttrycker vi betydelsen med hjälp av omskrivningar, hjälpverb och dåtidsformer: ”det *skulle vara* roligt om det *blev* vår snart”. I valet av omskrivning verkar det som att finlandssvenskan föredrar formen *kunde*, där sverigesvenskan oftare använder *skulle* eller *skulle kunna*.

Fisk **kunde** vi gärna äta två gånger i veckan.

(finlandssvenska, skolbok)

Ovanstående mening är fullt grammatiskt rimlig, och det är inte säkert att en sverigesvensk läsare ens skulle reagera på den. Däremot är det troligare att en sverigesvensk skribent i stället skulle skriva ”fisk *skulle* vi gärna *kunna* äta två gånger i veckan”.

En mer formell stil

Det finns en uppfattning att finlandssvenska texter har en mer formell stil än sina sverigesvenska motsvarigheter. Att det ligger något i det visar testet, där testpersonerna ombads bedöma två texter: en finlandssvensk text från Skatteförvaltningen och en sverigesvensk text från Skatteverket. Drygt 40 procent av testpersonerna kommenterade att de upplevde den finlandssvenska texten som särdeles byråkratisk, krånglig eller svår att förstå. Motsvarande siffra för den sverigesvenska är drygt 20 procent. Det kan finnas olika orsaker till detta resultat. En möjlig tolkning är att stilidealet faktiskt skiljer sig mellan de två varieteterna, och att de finlandssvenska texterna i någon mån faktiskt är mer krångliga och svårbegripliga. Det finns förutsättningar som skiljer det offentliga textsamhället i Finland och Sverige åt, och som kan förklara eventuella skillnader i stilideal. Möjligen är det inte bara texterna som sådana som skiljer sig mellan länderna, utan också hur avsändarna vill att texterna ska uppfattas.⁶

I Sverige finns en uttalad strävan mot att det offentliga språket ska vara så tillgängligt som möjligt för medborgarna. Den uppfattningen har växt fram åtminstone sedan 1970-talet och finns numera reglerad i Sveriges språklag, som säger att ”språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt”. Som ett led i att uppnå detta ideal finns en universitetsutbildning för språkkonsulter i Sverige. Denna yrkeskår är ideologiskt skolad i uppfattningen att offentliga texter ska vara skrivna på *klarspråk*, ett slags stilideal med anknytning till text- och begriplighetsforskning. Detta har blivit något som präglar en stor del av textproduktionen på svenska myndigheter och andra offentliga institutioner.

Klarspråksarbetet i Sverige brukar framhållas som ett gott exempel för andra länder att följa. Också i Finland finns ett motsvarande arbete sedan 1990-talet. Språksituationen i Finland är emel-

**Drygt 40 procent
av testpersonerna
kommenterade att de
upplevde den finlands-
svenska texten som särdeles
byråkratisk, krånglig
eller svår att förstå.**

lertid i några avseenden mer komplex med många översättningar mellan de två officiella språken. Det kan också bidra till att den officiella finskans ton såväl som några av finskans grammatiska drag avspeglar sig i finlandssvenskan. Oavsett bakomliggande orsaker får man nog konstatera att den myndighetssvenska som skrivs i Finland i mindre utsträckning lever upp till klarspråksidealen.

Ett exempel på ett särskilt ord med formell prägel är *förfarande*. Detta verkar vara betydligt vanligare i den offentliga finlandssvenskan än i den offentliga sverigesvenskan.

Det finns ett eget deklara-tions- och betalnings**förfarande** för moms.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

För att få en åtminstone skissartad bild av huruvida användning av *förfarande* verkligen är ett finlandssvenskt drag, har jag gjort en utsökning i texter från Finland respektive Sverige. Texterna är pdf-broschyrer och webbsidor som handlar om skatt för företagare. Sökningen inkluderar lite drygt 100 000 ord (cirka 250 sidor) från vardera varieteten, och den visar att de finlandssvenska texterna har med ordet *förfarande* 118 gånger, medan samma siffra för de sverigesvenska texterna är 6. Detta test kan möjligen inte ge några allmängiltiga svar, men det antyder att ordet är betydligt vanligare i finlandssvenskan än i sverigesvenskan.

Som enskilt ord uppfattas *förfarande* knappast som främmande för en sverigesvensk, även om det definitivt hör till en formell stil. Än en gång är det svårt att säga om den ökade frekvensen i finlandssvenskan beror på att ordet inte uppfattas som lika formellt där, eller på att finlandssvenskan generellt är mer formell. En klarspråksskolad skribent skulle dock antagligen föredra att formulera om sig, för att göra informationen mer konkret. Meningen ovan

skulle exempelvis kunna skrivas om till: ”Du ska deklarerera och betala moms på ett särskilt sätt.”

Det finns några typexempel på formella och svårbegripliga grammatiska drag i den offentliga finlandssvenskan. Ett sådant är de passiva verben, som redan har nämnts i den här rapporten. Oftast räcker det dock inte att slå ner på enskilda språkdrag för att göra en text begriplig. Det kan nedanstående citat visa:

Deklarera i **punkten för respektive skattesats förutom momsen på försäljningen av sedvanliga försäljningsprodukter** också exempelvis: [punktlista]

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Ett av problemen i meningen är det långa inskottet, som här står i fet stil. För att bearbeta meningen till klarspråk behöver meningen framför allt delas upp så att den behandlar en sak i taget. Först ska texten berätta att företagaren ska deklarerera momsen på sedvanliga försäljningsprodukter, och sedan att den ska deklarerera det som står i punktlistan. En rimlig omskrivning vore ungefär: ”I punkten för respektive skattesats ska du deklarerera momsen på försäljningen av sedvanliga produkter. Du ska också deklarerera exempelvis: [punktlista]”

En skillnad från originalet är också att omskrivningsförslaget har du-tilltal. För klarspråksidealet är du-tilltal ibland ett konkret skrivråd, men oftare är det helt enkelt ett resultat av att texten följer andra råd. I meningen ovan är det svårt att få ordning på informationen utan att benämna den aktör som ska utföra det beskrivna arbetet. Som regel har den ovanstående typen av texter mycket att vinna på att använda du-tilltal, eftersom det gör att man slipper omständliga omskrivningar. I just instruktioner och föreskrifter kan du-tilltal dessutom fylla en viktig funktion för att läsaren ska

kunna skilja på vad det är den ska göra, och vad det är någon annan kommer att göra.

Ett annat språkdrag som brukar ses som särskilt formellt är partikelverb som skrivs sammansatt som *omräkna* i stället för *räkna om*. I finlandssvenskan verkar denna typ av sammansättningar vara vanligare än i Sverige.

Omräkna summan på inköpsfakturorna till euro.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Åtminstone delvis torde det kunna förklaras av att finlandssvensk offentlig text är mer formell än de sverigesvenska motsvarigheterna. Stildraget kan knappast komma från finskan, eftersom det språket inte använder prepositioner och partiklar. Det antyder att det är just stilläget som gör att finlandssvenska och sverigesvenska myndighetstexter skiljer sig åt. Särskilt vanligt i den här undersökningens material är verbet *avdra* främst i texter som handlar om skatt och deklaration.

Från detta underskott **avdras** 28 procent.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Verbet *avdra* förekommer knappast alls i sverigesvenskan; en sökning i ungefär 100 000 ord sverigesvensk information om skatt ger inte någon träff på *avdra*, *avdrar*, *avdras*, *avdrogs*, *avdragit* eller *avdragits*. I en lika stor finlandssvensk korpus förekommer det 57 gånger. Andra sammansatta partikelverb som förekommer i de finlandssvenska texterna är *inlämna*, *omräkna*, *utge* och *uppgöra*. Värt att notera är att sammansatta partikelverb också förekommer

i mindre formella finlandssvenska texter, även om jag inte rätt ut hur spritt det är.

Om de nu faktiskt e så att kåren **utger** VIP-biljetter så kunde man tänka sig en annan lösning.

(finlandssvenska, diskussionsforum)

Resultatet av testet

I förarbetet till den här rapporten läste jag olika typer av finlandssvenska texter, och skrev upp språkdrag som jag reagerade på. Jag hade stränga instruktioner att inte grumla min språkkänsla genom att läsa finlandssvensk språkvårdslitteratur. När jag hade läst igenom materialet och katalogiserat mina fynd började jag så att bekanta mig med den finlandssvenska språkvården. Vi var överens om somt, men inte om allt. En del språkdrag som språkvården kategoriserat som typiskt finlandssvenska kunde jag själv inte se något konstigt med, och en del språkdrag som jag hittat i materialet hade språkvården aldrig tidigare tagit upp. Som ett extra stöd för min språkkänsla tog jag därför hjälp av 50 andra sverigesvenska läsare. Eftersom finlandssvenskan ibland uppfattas som en äldre variant av sverigesvenska hade jag en yngre testgrupp, där alla var under 30 år, och en äldre testgrupp där alla var över 60 år.

Båda testgrupperna bör ha varit relativt intresserade av språk och text, eftersom de just skulle påbörja en grundkurs i svenska på universitet respektive senioruniversitet. Inför testet berättade jag att jag ville veta vilka språkdrag de reagerar på och tycker är felaktiga. Efter ungefär 10 minuter samlade jag in texterna, och frågade deltagarna vad de tyckte om dem. Många av de äldre deltagarna ansåg att båda texterna var dåligt skrivna och onödigt krångliga. De tyckte dessutom att det var anmärkningsvärt att en formell text kan innehålla så många felaktigheter (syftande på den text där jag själv hade planterat normavvikelser och korrekturmissar). De yngre testgrupperna var mer tystlåtna och ville inte fälla något omdöme. När jag berättade att den ena texten var finlandssvensk fick jag främst förvånade reaktioner från alla testgrupper. Deltagarna verkade dock mindre förvånade över att den andra texten innehöll planterade felaktigheter.

Finlandssvenska avvikelser

Elva av de avvikande språkdrag jag stött på i det finlandssvenska materialet testade jag på sverigesvenska läsare. Med i testet fanns både bekräftade finlandismer som exempelvis tas upp i Finlandssvensk ordbok, och språkdrag som jag själv misstänkte sticker ut från sverigesvenskan. Instruktionen var att testpersonerna skulle rätta texterna genom att stryka under allt som ser konstigt eller felaktigt ut. Nedan följer den text jag presenterade för testpersonerna, fast med språkdragen understrukna.

Anvisningar för deklaration

Eftersom du är moms skyldig, ska du alltid inlämna momsdeklarationen också när du inte har haft momspliktig verksamhet under kalenderåret. Du ska inlämna skattedeklarationen och betala moms trots att den momspliktiga försäljningen under kalenderåret skulle understiga gränsen för verksamheten i liten skala. Om Skatteverket får från annat håll tilläggsuppgifter som inverkar på din beskattning, får du en ny blankett att fylla i. Sedan 2005 kan du välja om du ska vid deklarationen tillämpa skattekortet som grundar sig på månatlig inkomstgräns eller ett årsskatte kort som grundar sig på inkomstgräns.

Du ska själv betala moms när du köper varor eller tjänster från en utlänning som inte är moms skyldig i Sverige. Till moms läggs ännu pensions- och arbetslöshetsförsäkringspremie om 6,1 %. Uppge alla belopp i kronor med ett öres noggrannhet.

Skicka in momsdeklarationen senast 1.12 i ett frankerat kuvert på nedanstående adress. Minns att underteckna momsdeklarationen!

Det första språkdraget är *eftersom*, som i sammanhanget betyder 'om', och inte 'av den orsaken att', som det gör i allmänsvenskan. Det är inte en bekräftad finlandism, och jag har inte kunnat se att betydelseförskjutningen är särskilt spridd. Bara en av de 50 testpersonerna hade strukit under ordet.

Texten tar också upp det sammansatta partikelverbet *inlämna*, som 14 personer markerade. Det tycks vara statistiskt vanligare i finlandssvenskan än i sverigesvenskan, men är inte någon erkänd finlandism.

På den tredje raden förekommer *trots att* i betydelsen 'även om'. Detta är en förskjutning som språkvården har uppmärksammat tidigare. 21 personer markerade det.

I två meningar testas normbrytande ordföljd: *Om Skatteverket får från annat håll, och om du ska vid deklarationen tillämpa*. Detta kan knappast kallas för finlandismer, utan snarare resultat av inflytande från finskan och från slarviga översättningar. Detta hör till det språkdrag som flest testpersoner reagerade på, med sina 36 respektive 40 markeringar.

Ordet *utlänning* förekommer här i en stilistiskt neutral kontext, medan jag själv uppfattar det som en laddad term. 19 av testpersonerna hade samma uppfattning, och strök därför under ordet. Av dessa var de flesta 30 år eller yngre.

Precis hälften av testpersonerna strök under ordet *ännu* som här har betydelsen 'dessutom'. En av testpersonerna kommenterade "fortfarande?", vilket visar att det är den dominerande betydelsen i sverigesvenskan. Detta är en finlandism som språkvården uppmärksammat sedan en lång tid tillbaka.

Konstruktionen *med ett* [x] *noggrannhet* är inte någon erkänd finlandism, och den förekommer också i Sverige. Jag uppfattade den dock som främmande, och så gjorde även 15 av testpersonerna. Flest markeringar fick konstruktionen bland testpersonerna över 60 år.

Sättet att skriva datum som *1.12* verkar vara vanligare i Finland än i Sverige, även om det är svårt att bevisa. Det har inte tagits upp av den finlandssvenska språkvården. 15 av testpersonerna, främst ur den yngre testgruppen, reagerade på skrivsättet.

**Sättet att skriva datum som
1.12 verkar vara vanligare
i Finland än i Sverige.
15 av testpersonerna, främst
ur den yngre testgruppen,
reagerade på skrivsättet.**

Att skicka något *på* en adress är inte ett typiskt finlandssvenskt drag, utan förekommer också i viss utsträckning även i sverigesvenskan. I flera finlandssvenska texter har jag reagerat på prepositionsval, och detta är ett sätt att exemplifiera detta. Endast 9 testpersoner hade dock markerat konstruktionen.

Slutligen testar texten uppmaningen *minns*, där en sverigesvensk kanske hellre skulle ha skrivit *kom ihåg*. Historiskt har de två haft samma betydelse och användningsområde, men det tycks ha blivit allt mindre vanligt i sverigesvenskan att använda *minns* i uppmaningar. 29 av testpersonerna hade strukit under ordet, och vissa gav ändringsförslag som ”kom ihåg” eller ”glöm inte”. Användningsinsnävningen av *minns* verkar inte ha tagits upp av språkvården.

Andra avvikelser

Vid sidan av dessa elva planterade språkdrag hade också 26 personer reagerat på användningen av *också* på första raden: ”inlämna momsdeklarationen också när du inte ...”. Många föreslog *även* i stället. Dessa två ord är formellt synonymer, men Svensk ordbok skriver att *även* ibland används ”med antydning om motsats” – ”nedläggningen var ett misslyckande även ekonomiskt”. Det är antagligen detta specialområde för ordet *även* som gör att så pass många testpersoner föredrar det i detta sammanhang. Det verkar dock inte som att finlandssvenskan och sverigesvenskan generellt har olika betydelse eller användningsområden för ordet.

I jämförelse med texten med avvikande språkdrag fanns också en text där jag planterat vanliga normbrott och korrekturmissar som inte är unika för finlandssvenskan. Texten följer nedan, med avvikelserna understruken.

Hindersprövning

Före ni kan gifta er måste du och din partner ansöka om hindersprövning hos Skatteverket. Hindersprövning innebär att Skatteverket undersöker om det finns något laglig hinder för att ni gifter_ er. Enligt svensk lag får man inte gifta sig om man är under 18 år och inte har tillstånd från länsstyrelsen, om man är nära släkt med den man vill gifta sig med eller om man redan är gift- eller registrerad partner enligt den tidigare lagen. De svenska hindren gäller alltid när man ska gifta sig i Sverige, alltså även om ingen av er som gifter er är svenska medborgare eller bor i Sverige.

Ansök om hindersprövning genom att fylla i Skatteverkets enkät SKV 7880. Om ni båda båda är folkbokförda i Sverige skriver ni under och skickar eller lämnar blanketten till Skatteverket i orginal.

De intyg ni får av Skatteverket när hindersprövningen är klar kallas “Intyg hindersprövning” och “Intyg vigsel” och gäller i fyra månader. Ta med de till vigselförrättaren.

Ordet *före* används här som en subjunktion, i stället för *innan*, vilket 36 testpersoner reagerade på. Avstavningen av *Skatteverket* borde ha varit *Skatte-verket*, vilket 13 testpersoner markerade. Ett hinder ska ju vara lagligt, och inte laglig, vilket 17 testpersoner lagt märke till. Lika många la märke till det dubbla mellanslaget mellan *gifter* och *er*. Länsstyrelsens avsaknade *foge-s* hade sju personer upptäckt, och det överflödiga bindestrecket i *gift- eller registrerad partner* hade 14 testpersoner markerat. Att det borde stå *ingen av er som gifter er är svensk medborgare*, i stället för *svenska*, påpekade 11 av testpersonerna.

Det som det blivande äkta paret ska fylla i är förstås en blankett och inte en enkät, vilket dock bara fyra testpersoner – alla ur den äldre testgruppen – reagerade på. Efter det förekommer en dubb- lering av ordet *båda* som 33 testpersoner la märke till. Det så vanli- gen felstavade ordet *original* hade 16 testpersoner markerat.

Det enda draget i hela testet som ingen reagerade på är den lilla detaljen att svenskan inte vänder på citationstecken i början av citat. Däremot var det 30 testpersoner som påpekade att det borde stå *ta med dem* eller *dessa*, och inte subjektformen *de*.

Tendenser i resultatet

De avvikelser som rönt störst uppmärksamhet i testet är brotten mot ordföljdsregeln, som 80 procent av testpersonerna reagerat på. Det tycks ligga nära läsarnas språkkänsla. En annan avvikelse som många reagerade på är användningen av *före* i stället för det närliggande *innan*. Ingen av dessa avvikelser är särskilt betydelsefulla, utan är snarast grammatiska formaliteter. En liten detalj som det utelämnade *i*:et i *original* fick 62 procent av testpersonerna över sig. Just i en sådan situation som ett test som går ut på att hitta ”felaktigheter” kanske sådana detaljer är särskilt utsatta.

Färre personer reagerade på subtila betydelseförskjutningar som *eftersom* i betydelsen ’om’, och *enkät* i stället för *blankett*. Kanske hade också detta med testsituationen att göra. Det visar åtminstone att om det finns något problem med sådana betydelseförskjutningar så är det inte att de uppfattas som felaktigheter. Däremot kanske de kan förvirra läsaren, men det kunde inte det här testet bevisa.

På några av avvikelserna går det att se skillnader mellan åldersgrupperna. Två av dem fick särskilt stort utslag i den äldre gruppen. Det gäller konstruktionen *med ett öres noggrannhet*, som 56 procent av de äldre, men bara 16 procent av de yngre reagerade på. Om detta tyder på något skulle det vara att konstruktionen är en nymodighet, men det har jag inte kunnat se i textdatabaser. En annan avvikelse som den äldre testgruppen var mer känslig för är kongruensmissen *något laglig hinder*. Bara 9 procent av de yngre reagerade på det, medan samma siffra för de äldre är 56 procent.

Å andra sidan var det 41 procent av de yngre som markerade sättet att skriva datum med punkt emellan, medan bara 11 procent av de äldre reagerade på det. Det kan antagligen förklaras med att det skrivsättet var vanligare förr. Det är intressant att det bara är tre avvikelser som ger någon större skillnad mellan testgrupperna. Kanske kan det motivera ett ifrågasättande av påståendet att finlandssvenska generellt är mer gammalmodig än sverigesvenska.

Testpersonerna ombads också att sätta betyg på texterna, från A till F där A är bäst. Betygssättningen visar att de flesta testpersoner tyckte att texten med normavvikelser och korrekturmissar var bättre än den med finlandssvenska avvikelser. Genomsnittsbetyget för den finlandssvenska texten blev ett E, medan den andra textens genomsnittsbetyg blev C. Troligen är det dock inte bara de planterade avvikelserna som ligger till grund för den finlandssvenska testtextens låga betyg. Själva utformningen av testet kan också ha spelat in, eftersom den finlandssvenska texten är hopklippt och något osammanhängande i jämförelse med den andra texten.

Några större slutsatser kan man knappast dra ur detta test, eftersom testpersonerna var få och det inte fanns särskilt mycket tid till förfogande. I några detaljfrågor kan det dock ge en fingervisning om hur finlandssvenska uppfattas av yngre och äldre sverigesvenskar.

**Betygssättningen visar
att de flesta testpersoner
tyckte att texten med
normavvikelser och korrek-
turmissar var bättre
än den med finlands-
svenska avvikelser.**

Avslutande diskussion

Detta kapitel diskuterar finlandssvenskan med tre olika fokus. För det första tar jag upp uppfattningen om att finlandssvenska är en ålderdomlig variant av sverigesvenska. Man kan säga att det avsnittet behandlar frågan om vad finlandssvenskan verkar vara. Avsnittet efter det diskuterar idealet det fläckfria språket, alltså frågan om vad finlandssvenskan vill vara. Kapitlet och rapporten avslutas så med ett avsnitt om vad finlandssvenskan borde vara – och hur man ska arbeta för att nå dit.

Språk med fläkt från förr?

Många av de drag som är signifikativa för finlandssvenskan fanns en gång också i den svenska som talas i Sverige. Ibland gör detta att finlandssvenskan uppfattas som en ålderdomlig variant av sverigesvenskan. Det som främst ligger till grund för denna uppfattning är finlandssvenskans så kallade *arkaismer*, alltså gamla språkdrag som utrangerats i den övriga svenskan.

Ett exempel på en finlandssvensk arkaism är böjningen av verbet *besluta*. I allmänsvenskan böjs det i dag huvudsakligen efter mönstret *beslutar, beslutade, beslutat*. Historiskt finns det dock också en stark böjning efter mönstret *besluter, beslöt, beslutit*, och dessa former har stöd också i modern finlandssvenska. I sverigesvenskan syns också spår av den tidigare böjningen, åtminstone när det gäller formen *beslöt*. Formerna *besluter* och *beslutit* är relativt vanliga i Finland, men mycket ovanliga i Sverige. De kan därför uppfattas som aningen gammalmodiga eller märkliga.

Det är inte prästen som förenar dem som ska vigas, utan de själva som **besluter** att ta varandra till äkta makar.

(finlandssvenska, nyhetsblad)

En annan arkaistisk finlandssvensk ordform är *flere*. Den var vanlig i sverigesvenskan en bit in på 1900-talet, men förekommer i dag knappt alls. Också i finlandssvenskan är formen *flera* den vanligare av de två, men *flere* förekommer helt klart. När det gäller sådana här små förändringar som *flere* – *flera* eller *besluter* – *beslutar*, där bara en bokstav skiljer mellan formerna, är det inte säkert att de gamla formerna uppfattas som gammalmodiga. En läsare som inte känner till formernas historia kan helt enkelt uppfatta dem som felslag från skribentens sida.

Också när det kommer till ord och ords betydelser finns det några arkaismer i finlandssvenskan. Ett exempel är verbet *minns* i uppmaningar: ”Minns att underteckna deklarationen.” I sverigesvenskan används numer främst *kom ihåg* i sådana sammanhang. Ett annat ord är *uppbevara* (’förvara’), som förekommer i formell finlandssvenska men knappast i sverigesvenska. Det sistnämnda ordet är också ett bra exempel på hur de finlandssvenska arkaismerna ofta är en fråga om skilda stilvärden. Ett led i det sverigesvenska klarspråksarbetet har varit att minska skillnaderna mellan talspråk och skriftspråk. Därför har ord och grammatiska konstruktioner som inte förekommer i talspråket också blivit mindre vanliga i skriften. Det gör å sin sida att typiskt skriftspråkliga konstruktioner som framförställda bestämningar och sammansatta partikelverb kan uppfattas som ålderdomliga av sverigesvenskar. De hör till en tid då normen var att skriftspråket skulle skilja sig från talspråket. En inte alldeles orimlig tanke är att det framför allt är det emellanåt höga stilvärdet i finlandssvenska texter, och

inte några enstaka arkaistiska former, som gör att finlandssvenskan uppfattas som ålderdomlig.

Det fläckfria språket

Hugo Bergroth skriver i förordet till *Finlandssvenska* från 1917, att hans arbete ”är avsett att – så vitt möjligt – stå [...] dem till tjänst, som önska skriva ett *fullständigt* ’utjämnat’ språk, d. v. s. ett språk där *varje* uttryck igenkännes och godkännes av *varje* svensk läsare” (sida VIII, originalets kursiveringar). Detta är förvisso en mycket ambitiös avsikt, men idealet om det rena, obefläckade språket återkommer också i modernare språkvårdslitteratur, om än i något mer modesta uttryck. Jag tror att man behöver diskutera hur rimligt – och nödvändigt – ett sådant anspråk är.

Av de totalt 114 texter som bildar materialet för den här rapporten, har det gått att hitta typiskt finlandssvenska språkdrag i de allra flesta. Inte ens i språkvårdslitteraturen är det omöjligt att hitta diskreta finlandssvenska språkdrag som betydelseförskjutningar eller speciella grammatiska konstruktioner. Ett litet test jag företog mig visare emellertid att det fullständigt utjämnade språket inte är någon omöjlighet.

Testet ägde rum i början av mitt arbete med finlandssvenska. Det gick ut på att jag skulle läsa texter som uppdragsgivaren plockat fram åt mig och gissa vilka som kom från Finland. Urvalet bestod av tre nyhetsartiklar varav två var finlandssvenska, åtta inofficiella webbtexter från bloggar och diskussionsforum varav fyra var finlandssvenska, samt tre skolbokstexter som alla var finlandssvenska. Av totalt fjorton texter var alltså nio från Finland. När jag läste dessa texter spontant, utan några specifika kunskaper om finlandssvenska språkdrag, kunde jag identifiera fem av de nio finlandssvenska texterna. Alla de övriga texterna kategoriserade jag som sverigesvenska. Några av texterna kan jag inte heller i dag, efter

flera månaders arbete med den här rapporten, hitta några finlandssvenska drag i.

Ett fullständigt utjämnat språk är alltså möjligt, även om det inte är vanligt. Bland de texter som jag inte lyckades identifiera som finlandssvenska fanns ett blogginlägg, två skolbokstexter och en nyhetsartikel. Detta test har visserligen ett litet urval, men det visar åtminstone att också spontant språk, som det i ett blogginlägg, kan bli helt fritt från finlandismer. Antagligen är det dock vanligare med utjämnat språk i texter som behandlats av professionella språkbrukare som journalister, författare och redaktörer. Dessutom vore det logiskt om det privata språket innehåller fler finlandismer än det offentliga.

Dessa två antaganden har jag kunnat stärka genom att räkna frekvensen av finlandssvenska språkdrag i mitt material. Här har jag räknat i sex olika textgenrer: tre skolbokstexter, sju ledare, sju sportartiklar, nio myndighetstexter, tolv brev till föräldrar från lärare och fritidsledare, samt fyra texter från bloggar och diskussionsforum. De fyra förstnämnda genrererna har jag räknat till den offentliga sfären, medan de två senare räknas till den privata. Alla offentliga texter utom myndighetstexterna har jag räknat som produkter av professionella språkbrukare. Så här faller resultaten ut:

Finlandssvenska språkdrag per 1 000 ord	
Offentliga sfären	
Skolbokstexter	5
Ledare	7
Sportjournalistik	13
Från myndigheter	19
Privata sfären	
Från bloggar och forum	22
Skolbrev	47

Frekvens av specifikt finlandssvenska avvikande språkdrag i olika slags texter.

Antagligen behövs ett större urval för att kunna säga något definitivt om hur det förhåller sig med frekvensen av finlandismer i olika slags texter. Likväl kan tabellen ovan tillåtas att antyda att texter från den privata sfären innehåller fler finlandssvenska språkdrag än texter från den offentliga. Den mest iögonfallande skillnaden är dock att professionella skribenter använder sig av finlandssvenska språkdrag i mindre utsträckning än andra. Också i sportjournalistiken, en genre som annars är känd för ett yvigt och uppfinningsrikt språkbruk, är frekvensen av finlandssvenska språkdrag påtagligt lägre. Värt att komma ihåg är att många myndighetstexter är skrivna på finska och översatta till svenska, och att det kan ha ökat frekvensen av finlandssvenska språkdrag. En av de skolbokstexter som jag än i dag inte lyckats hitta finlandssvenska språkdrag i, är dock också finskspråkig till sitt ursprung.

Vad finlandssvenskan borde vara

En viktig fråga för diskussionen om finlandssvenskan är hur idealen egentligen ska se ut. Det vore givetvis både svårt och onödigt att försöka eliminera alla skillnader mellan svenskorna som talas i Sverige och i Finland. Däremot finns det mycket att förlora på att låta finlandssvenskan utveckla sin särart så mycket att det blir ett eget språk. I praktiken innebär det att den behöver framstå som bekant för en sverigesvensk språkbrukare. Det är mellan dessa två poler som diskussionen måste balansera: å ena sidan måste man erkänna och välkomna den finlandssvenska kulturella identiteten, å andra sidan måste man bevaka att den språkliga utvecklingen sker i samklang med den i Sverige.

Den här rapporten tar upp flera olika typer av säregenheter i det finlandssvenska språkbruket. Dessa säregenheter kan bedömas på olika sätt. Ord och begrepp som är viktiga för den finlandssvenska identiteten bör exempelvis välkomnas. Dit hör kulturella och emo-

tionella ord som *julgubbe*, *talko* och *marta*. Därtill finns det inte generellt någon orsak att kassera officiella finlandismer som bara rör det finländska samhället; det vore både svårt och onödigt. Framför allt är det i stället på det strukturella planet som finlandssvenska särdrag kan bli problematiska för den språkliga utvecklingen. När grammatiken skiljer sig och ord eller uttryck börjar användas på annorlunda sätt har finlandssvenskan slagit in på ett språkligt sidospår som leder den bort från sverigesvenskan. De ord och uttryck som finns i båda varieteterna bör användas på samma sätt, med samma betydelse.

Finlandssvenskan för sverigesvenskar

Vid sidan av finlandssvenskans kulturella och lingvistiska status finns ett mer brådskande värde som styr användandet av finlandismer. Vissa finlandssvenska texter bör kunna läsas av sverigesvenska läsare. Av denna anledning kan en del främmande ord vara problematiska, men så länge det går att förstå genom att tolka orden eller slå upp i en ordbok finns inga större problem. Däremot kan subtila men förvirrande betydelseförskjutningar leda till olyckliga missförstånd.

Med den sverigesvenska läsaren i åtanke går det också att kritisera de små skillnaderna i funktion och stilvärde, för även om de inte riskerar att leda till missförstånd är de med och konstruerar bilden av finlandssvenskan som en språklig avart. Den som skriver för sverigesvenskar behöver åtminstone i viss utsträckning komma ihåg att förklara ord och begrepp som en sverigesvensk inte kan förväntas känna till. Det blir naturligtvis också iögonfallande att blanda in lånord och kodväxlingar till finska, på det sätt som är relativt vanligt i vardaglig finlandssvenska.

– Där står inget om att ta seden dit man kommer, vilket jag tycker var ett lite olyckligt uttalande, säger han och syftar på uttrycket ”**maassa maan tavalla**” som partiordförande Jutta Urpilainen använde för att beskriva partiets invandringspolitik.

(finlandssvenska, nyhetsartikel)

När finska får ta plats i svenskspråkiga texter är det viktigt att det inte blir nödvändigt för behållningen att läsaren förstår uttrycket. Det är exempelvis väl löst i exemplet ovan; det framgår att det finska uttrycket är en fast fras som ungefär motsvarar det svenskspråkiga ”ta seden dit man kommer”.

Finlandssvenskan för finlandssvenskar

Det är alltid viktigt att språkvård är eftertänksam och resonerande, snarare än kortsiktig och dömande. Särskilt viktigt är detta när det gäller språkvården som riktar sig mot finlandssvenskan. Det är en svår balansgång mellan befrämjandet av den kulturella identiteten och bevarandet av allmänsvenskan, och ingen tjänar på några tvära kast.

Samtidigt har finlandssvenskan ett visst behov av normativ språkvård som rekommenderar och avråder på ett tydligt och bestämt sätt. Vissa av de språkdrag som försvagar finlandssvenskans status som en del av allmänsvenskan finns trots allt i de finlandssvenska språkbrukarnas språkkänsla. Det gäller exempelvis det att sätta in ett extra *att* i satsflätor, som i meningen nedan.

Deklarera här den moms som ni inte dragit av för år 2008 och som ni begärt **att** inte ska återbäras.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

När professionella språkbrukares språkkänsla inte räcker till har finlandssvenskarna försatts i ett problematiskt underläge. Om finlandssvenskan ska vara en fullgod del av allmänsvenskan kan den inte ses som en bristfällig svenska, och därför måste finlandssvenskan följa de regler som den större delen av allmänsvenskans språkbrukare följer.

Ett trängande problem i den moderna finlandssvenskan rör de primära språkbrukarna: finlandssvenskarna själva. Många av de offentliga texter som ingår i materialet för den här rapporten innehåller så pass många språkliga avvikelser att de är direkt svåra att förstå – för både sverigesvenskar och finlandssvenskar. Ett exempel syns i den nedanstående meningen.

Lägg beloppet i punkt 205 sedan på momsens som ska dras av (punkt 206) om ni använder inköpen i den momspliktiga verksamheten.

(finlandssvenska, myndighetsinformation)

Om myndighetstexter riktade till medborgarna är svåra att förstå utgör det naturligtvis ett problem – i värsta fall ett direkt demokratiproblem. Problemet blir ännu större när en del texter inte över huvud taget översätts till svenska, vilket också kan vara fallet. I de fall översättningar görs ser det utifrån materialet ut som om brist på tid eller resurser gör att de inte alltid håller måttet. Det är viktigt att myndigheterna tar sin uppgift på allvar när det gäller att sprida likvärdig information till medborgarna. Det vore gravt olyckligt med en obalans mellan olika finländares tillgång till offentlig information.

Om finlandssvenskan ska vara en fullgod del av allmänsvenskan kan den inte ses som en bristfällig svenska, och därför måste finlandssvenskan följa de regler som den större delen av allmänsvenskans språkbrukare följer.

Hur finlandssvenskan borde behandlas

I detta arbete med finlandssvenska har jag flera gånger vacklat mellan de olika värden som behöver tas i beaktande i diskussionen. Å ena sidan den finlandssvenska kulturen, å andra sidan varietetens överlevnad. Å ena sidan varje individs rätt till självständigt och kreativt språk, å andra sidan kontrollen av de språkliga avvikelserna. Å ena sidan vill jag inte sända signalen att det bara är i Sverige det talas riktig svenska, å andra sidan är sverigesvenskan en så överväldigande del av allmänsvenskan. Det går hårt i kasten mellan dessa värden.

Till viss del har finlandismernas lämplighet att göra med det sammanhang som de förekommer i. I texter från finländare utslutande till finländare blir språkliga avvikelser mindre problematiska, eftersom de inte utestänger någon läsare och inte riskerar att leda till missförstånd. I det längre perspektivet är det dock orimligt att tänka sig en separat uppsättning språkregler för kommunikation med finländare, och en uppsättning för kommunikation med svenskar. Några subtilt skilda register finns visserligen i alla språkbrukares repertoar, exempelvis ett för arbetslivet och ett annat för hemmet. Därför är det rimligt och acceptabelt om språket med familjen innehåller fler finlandssvenska språkdrag än det mer officiella språket gör. Finlandssvenskt familjeprat får skilja sig från sverigesvenskt, på samma sätt som familjepratet i Västerbottens inland skiljer sig från det i Stockholms innerstad. Antagligen är det till och med positivt för språkets utveckling om det får chansen att blomma ut ordentligt i sådana sammanhang. Det är dock viktigt att finländska språkbrukare, likväl som västerbottningar och stockholmare, också får tillgång till ett mer neutralt register för sammanhang där språklig korrekthet värdesätts. För språkvårdens del gäller det att ta hänsyn till alla dessa små aspekter på samma gång.

Slutsatser

Finlandssvenska är inte någon bristfällig svenska. I ivern att se efter finlandssvenskans språkliga utveckling kan man lätt glömma bort att påpeka denna självklarhet. Generellt håller finlandssvenska texter en fullt godtagbar kvalitet.

Det påstås ibland att det står särskilt illa till med den språkliga standarden i finlandssvenska tidningstexter. Det verkar emellertid inte stämma. De flesta av de tidningstexter jag undersökt i detta arbete utgör utmärkta exempel på gott språk: de är läsvänliga och levande, och de följer allt som oftast den språkliga normen. I de stora dragen håller tidningstexterna en så god språklig standard som det är rimligt att förvänta sig av en dagstidning. Finlandssvensk tidningstext kan knappast beskyllas för att hålla en lägre språklig standard än sverigesvensk.

En grupp texter som det dessvärre ser sämre ut för är de som kommer från myndigheter. Många gånger verkar problemet ha sin rot i brist på tid och resurser vid översättningen från finska. Detta resulterar ibland i meningar med smärre grammatiska normbrott, men det är inte heller ovanligt att det faktiskt blir svårt att förstå vad som står i texten. Krasst uttryckt kan man påstå att vissa meningar inte nått hela vägen till svenskspråkighet, trots översättningen. Vad som är det primära problemet här är alltså *finska* – inte finlandssvenska – språkdrag i texterna. Det är inte en fråga om finlandssvenska förrän dessa översättningsrester har etablerat mönster i finländska svenskspråkiga myndighetstexter – och detta verkar åtminstone delvis ha skett. Detta är något som myndigheterna bör uppmärksamma.

Det finns definitivt en särskild identifierbar stil i finlandssvenska texter. Den visar sig bland annat i några särskilda ord och uttryck, men också i förkärleken för vissa grammatiska konstruktio-

ner och sätt att presentera information. Däremot tror jag inte att sverigesvenskar generellt uppfattar välskrivna finlandssvenska texter som främmande, även om de kan lägga märke till vissa främmande ord. Det är heller i princip aldrig svårt att förstå en text på grund av finlandssvenska språkdrag. I stället kan språkdragen hjälpa till att ge en finlandssvensk identitet åt texten – på gott och ont. Men låt oss ta avsked i skenet av en sista självklarhet: Vad som gör finlandssvenska till finlandssvenska är inte per definition något dåligt.

Nedslag i finlandssvenskan

Några iakttagelser i anslutning till
Linnea Hanells rapport "Det går hårt".

Catharina Grünbaum

Bland sverigesvenskar finns det två uppfattningar om finlandssvenskan – den svenska som skrivs och talas som modersmål i Finland. Den ena, bland de okunniga, är att det rör sig om överraskande god svenska fastän med finsk brytning, talad av finnar. Den andra, bland mer upplysta personer, är att finlandssvenskan är den vackraste och mest obefläckade formen av svenska och dessutom full med små trevliga inslag som vi saknar i sverigesvenskan.

Det är lätt att till stor del hålla med entusiasterna. Ambassadörer för finlandssvenskan, som det milda riksmumintrollet Mark Levengood, den oförskämde och dräpande rolige Jörn Donner, Märta Tikkanen som rör både förnuft och känsla, Tove Jansson som skänkt sverigesvenskarna ordet *råddig* och som lyckas få ett ord som *petroleumlampa* att låta spännande (i Sverige heter det *fotogenlampa*) och en rad andra personer och personligheter, alla får de oss att ta finlandssvenskan till vårt hjärta. Så avundsvärt att gratis äga ett språk som får varje yttrande att låta som en aforism!

Den sverigesvensk som inte möter Svenskfinland bara vid kulturevenemang och konferenser utan också rör sig i en finlandssvensk vardag möter dock en ofta något kärvare bild av svenskan. I meddelanden från myndigheter, innehållsdeklarationer på för-

packningar, skyltar, reklam, ja, till och med i tidningsartiklar, överallt möter man en svenska som ändå inte riktigt är svenska: egendomliga ordbildningar, konstiga prepositionsuttryck, knöliga formuleringar, vardagsord i strikta sammanhang och byråkratord i informell text.

Allt detta, från utsökt stilkonst till språkliga monster inryms i svenskan i Finland. Men allt i denna svenska är inte finlandssvenska. Finlandsvenska i egentlig mening är modersmålet för finlandssvenskar. Den svenska som produceras i Finland kan däremot vara allt från ”äkta” finlandssvenska till ett mer eller mindre gott – här finns hela skalan – översättningspråk.

I den praktiska verkligheten är det förstås inte alltid lätt att dra gränsen mellan sådan ”äkta finlandssvenska” och ”översättningska”. För en inte så liten grupp finländare är såväl svenska som finska modersmål, och för många finlandssvenskar är svenskan ett hemmaspråk i en annars starkt finskspråkig omgivning som utövar ett påtagligt inflytande på både den talade och den skrivna svenskan. Men ändå kan det finnas skäl, i alla fall om man ska tala om språkliga normer för finlandssvenskan, att skilja mellan ”äkta” finlandssvenska (om än finskpåverkad) och viss till svenska översatt finska, det språk man kan möta i näst intill bisarra texter som inte kan ha åstadkommit av någon med förtrogenhet med svenska och som blir fullt begripliga bara för den som kan urskilja den underliggande finska strukturen.

För en vanlig sverigesvensk är det å andra sidan svårt, ja, till och med omöjligt att skilja mellan grundläggande finlandssvenska skillnader gentemot sverigesvenskan och sådana tillfälliga språkdrag som beror på osäkerhet eller på finskt inflytande. Linnea Hanells rapport ”Det går hårt” handlar om ”språkdrag som sticker ut” – drag som får sverigesvenska läsare att reagera när de möter dem i texter från Finland. Men vare sig det rör sig om finlandssvenska originaldrag eller om ”översättningska” är iakttagelserna värda att begrunda

för dem som har ansvar för svenskan i Finland och för attityderna till detta språk, både från sverigesvenskt och från finskt håll.

Det är nämligen så, som Linnea Hanell påpekar, ”att sverigesvenskan – på gott och ont – är så pass stark att den inte behöver intressera sig för finlandssvenskan. Det går dessvärre inte att vänta sig någon integrering mellan de två nationella varieteterna. Om de två varieteterna ska fortsätta att vara samma språk tycks det i stället vara en rätt långtgående assimilering som krävs. Finlandssvenskan behöver hålla sig nära sverigesvenskan.”

Det är nu också den finlandssvenska språkvårdens hållning sedan ett sekel.

Finlandssvenskan måste genomföra en inte alltid så enkel balansgång. Om den skiljer sig för mycket från sverigesvenskan blir den ett isolerat minoritetsspråk som varken sverigesvenskar eller finnar kan eller vill ta till sig. Å andra sidan måste den vara ett språk som speglar den finländska verkligheten i all dess komplexitet – det finlandssvenska kulturarvet i både högspråk och dialekt och det finska omgivande samhället. Finlandssvenskan måste även i skrift ha rätt till vissa särdrag. Frågan är vilka och i vilka sammanhang. Ett kåseri i en lokaltidning och en lagtext delar inte samma krav.

Men låt oss gå över till ”språk som sticker ut” för en sverigesvensk, och låt oss börja med sådana drag som får en sverigesvensk på gott humör. Jag börjar helt enkelt med en liten grupp som jag kallat

Trevliga finlandismer

När denna artikel skrivs står björkarna sedan ett par veckor i flor. I Sverige säger vi att de får *musöron* när de första gröna löven krånglat sig ur knopparna. I finlandssvenskan har man *ett möss* som singularform (sverigesvenska *en mus*, *flera möss*), och de finska björkarna får sålunda *mössöron*. För ett sverigesvenskt öra låter det alldeles förtjusande.

Lika förtjusande är de finländska *grodpinglorna*. De svenska *grodynglen* blir i deras sällskap gråa och sakliga.

Förtjusta utrop – inte bara på grund av situationen – brukar också upphävas av sverigesvenskar när de i Finland bjuds på *skumvin*. Den sverigesvenska beteckningen är *mousserande vin*, i vardagslag *bubbel*.

Sist och slutligen är en förträffligt finlandssvensk motsvarighet till *när allt kommer omkring* och mycket mer motiverad än det danska lånet *til syvende og sidst* (med varierande stavning, vanligen *till syvende och sist*). Det förtjänar en plats i svenskan på båda sidor om Bottenviken.

Skrinna, skrinna är ord som finns i sverigesvenskan men inte används – beklagligtvis. De är behändigare än sverigesvenskans *åka skridskor* och *skridskoåkare*.

I flera nyare finlandssvenska texter har jag mött ordet *studiestad* – ett bra ord för orter som erbjuder utbildning på olika högre nivåer. I sverigesvenskan har vi *universitetsstad*, som ju bara kan användas om städer som har ett riktigt universitet, och *studentstad*, som mer betonar de studerande invånarna.

Det frejdiga talspråket

En sverigesvensk läsare studsar inte sällan inför det stilistiska bruket av ord och uttryck i finlandssvensk sakprosa. Vardagliga språkdrag i sakliga texter antyder att svenskan i Finland har en mycket starkare ställning som talspråk än som skriftspråk. Inte sällan inrymmer den frejdiga ledigheten i finlandssvenskan drag av lite äldre svenskt språkbruk. Lika ofta rör det sig dock om ord och uttryck som är fullt gångbara i sverigesvenskan men som kan göra ett lite överraskande intryck i sammanhanget – ofta ett upplivande sådant. Här följer några exempel från de senaste åren.

”Som det är nu tycker jag att det är som *att klättra med baken före upp i trädet.*” (Yttrat av en kriminalkommissarie i Jakobstad om nya snusförbudslagen.) Formuleringar av det här slaget ska en journalist tacksamt ta till vara, det vill man gärna påminna sverigesvenska medier om.

”Vi klarade oss ur det svåra året *med relativt små skavanker.*”

(Vd Hannu Penttilä i Stockmanns årsredovisning.) En uttrycksfull formulering, fjärran från det trista managementspråket som är så vanligt i sverigesvenska ekonomirapporter.

”Riska medger att han *kliver in i ett par stora stövlar* i sin roll som kapten för Sport.” (Intervju i Vasabladet.) Oavsett om det här rör sig om spontant bildspråk, ett finlandssvenskt uttryck eller ett översättningslån från finskan är det för en sverigesvensk uppfriskande med en ny variant av *ta på sig en stor kostym.*

Karakteristiska för finlandssvenskan är konstateranden som inleds med *inte (int')* – ett språkdrag som också finns i sverigesvenskan men med mycket lägre frekvens. Vi har här vad man kallar en statistisk finlandism:

”Men *inte är jag den* som pratar mest”. ”*Inte vet jag nu* om det kom som en så stor överraskning” (Tidningstext).

Stilistisk osäkerhet

Ofta är de friska talspråksdragen upplivande, men ibland känns det också som om stilkänslan är lite osäker:

”Fartygen körs *ingalunda huller om buller* utan styrs in i ledningssystem som ganska effektivt håller reda på trafiken då *fara lurar*” (Tidningstext.) För en sverigesvensk är *huller om buller* är påfallande talspråkligt i en saklig text, medan *då fara lurar* närmast låter lite skämtsamt. Som sverigesvensk ler jag varmt och tycker mig höra rösten bakom orden, men hade texten varit sverigesvensk hade jag blivit lite fundersam.

”Högskolorna *spottar ut* mer än vad marknaden behöver.” Nästan otänkbart på sverigesvenska, där man skulle skriva *utbildar, ut-examinerar* eller kanske *producerar*.

”Räntorna har *plockats* från antingen 2008 eller 2009 års uppgifter.” (Text från Skattemyndigheten.) På sverigesvenska skulle man skriva *hämtats från*.

Det är inte prydhets utan stilkänsla som fått mig att studsa inför tidningsrubriker som ”En kommunpolitiker med *stake*” och ”Sätt *ffjong* på maten!”. Så kan man förvisso uttrycka sig i Sverige, men bara i en omgivning som garanterat tål ett lätt skabröst språk.

Ibland blir det tvärtom – att ett högspråksord hamnar i vardagen:

”Vi planterar tulpanlökar som Marthorna *donerat*.” (Brev till föräldrar). *Donera* är rätt storslaget om tulpanlökar, om nu bruket inte är skämtsamt förstås. *Skänkt* eller *gett oss* ligger bättre på stilskalan.

Svajighet i språket

Emellanåt undrar man som sverigesvensk om vissa ord och uttryck verkligen har en etablerad annan betydelse eller betydelsenyans i finlandssvenskan eller om den annorlunda användningen beror på osäkerhet hos skribenten – en osäkerhet som säkert kan uppstå när ens eget språk omges av ett annat, dominerande, och man själv inte står i ständig kontakt med det egna skriftspråket. Större eller mindre missuppfattningar om vad ord betyder förekommer förstås också i sverigesvenska texter, och det är inte lätt att veta vad som bara är individuella urspårningar, vare sig de sker i Sverige eller Finland. Men ingen sverigesvensk journalist skulle kalla ”social prägel”, ”inriktning på det sociala” för *den sociala stämpeln*; därmed avses ’social stigmatisering’. ”Statsminister Mari Kiviniemi är också mycket stolt över *den sociala stämpeln*.” (Tidningstext.)

En återkommande nyansskillnad är också *anteckna* i betydelsen 'ange' 'finnas angiven': "Sista inlämningsdagen har *antecknats* på första sidan." (Anvisningar för Skattedeklaration).

Till de verkligt påfallande dragen hör skillnader i konstruktioner. Här följer några exempel:

- "Helst någon som inte har *kontakter till* husfabriken." Sverigesvenska: *kontakter med, anknytning till.*
- "Blanketten *returneras åt* den som ..." Sverigesvenska: *returneras till* den som ...
- "Vilka invanda tjänster ska vi *avstå?*" Sverigesvenska: *avstå från.*
- "Garantipensionen – ett element som regeringen på goda grunder kan *ta äran för.*" Sverigesvenska: *ta åt sig äran av.*
- "Vi *tar* nog *ingen större stress* för det här." Sverigesvenska: *vi stressar inte upp oss av/för det här, vi blir inte stressade av det här.*
- "Tur att planschen inte *farit på tryck* än." Sverigesvenska: *gått i tryck, gått till tryckning.*
- "Tiina *vikarierar* mig." Sverigesvenska: *vikarierar för mig.*
- "Vårt miljondistrikt i Tammerfors har vägrat att *hjälpa med* kirurger." Sverigesvenska: *hjälpa till med, ställa upp med, bidra med.*

Ganska osvenska är också de många genitivkonstruktionerna av typen *Palmes mord*, på sverigesvenska *mordet på Palme*. Den finlandssvenska språkvården påpekar dem oförtröttligt, men typen är seglivad, i all synnerhet i översatta texter. Här ett axplock:

"Det krävdes nog lite *annan typs tänkande* och *avtryckarfinger* än när man t.ex. fotar landskap." (Blogg, spontanspråk.) "*Simfärdighetens målsättning.*" (Brev från skola till föräldrar. Hela uttrycket luktar översättning.) "*Studielånets trygghet* som studiefinansieringsform förbättras genom att inkomstgränsen för *studielånets ränteunderstöd*

höjs med 54 procent.” (Myndighetstextöversättning.) ”*Kvarskattens belopp.*” ”Befattningens första *placeringsplats.*”

Genitivkonstruktionerna kan väl nästan räknas till de klassiska finlandismerna, och vill man få en större dos kan man botanisera i Charlotta af Hällström-Reijonens och Mikael Reuters Finlands-svensk ordbok.

Klassiska finlandismer

Senaste vecka motsvaras i sverigesvenskan av *förra veckan*.

Finlandssvenskans *inkommande helg*, är på sverigesvenska *kommande helg*, *den kommande helgen*, *i helgen*.

Finlandssvenska *på basen av*, sverigesvenska *på basis av* eller *utifrån*.

Skede och *utrymme* är ju hur allmänsvenska ord som helst, men i finlandssvenskan förekommer de ibland i en annan funktion och framför allt mycket oftare. ”Olika *skeden* av beredningen” (av ett ärende) kunde lika gärna vara sverigesvenska, men vi använder å andra sidan väl så ofta *stadier*, *faser*, *steg*, *nivåer*.

Utrymme används i sverigesvenskan mer om potentiella sådana – stora utrymmen för lager, ett litet utrymme under trappan där man kan ställa skorna. Ett ord som *pausutrymme* verkar för en sverigesvensk förbryllande. Vi säger *pausrum*, möjligen *pauslokal*.

En klassisk finlandism är också *skild*, *skilt*, *skild för sig*. ”Ha maten *skilt* fryst i kuber” – på sverigesvenska *separat*.

Verben *sätta*, *ställa* och *lägga* använder vi också lite olika. Sverigesvenskar *lägger* eller *stoppas* ett brev i kuvert och *sätter* gränser. Finlandssvenska: ”Då du *sätter* din skattedeklaration i kuvertet” (Skattedeklaration). ”*Ställa* en konsumtionsgräns.”

Är det en tillfällig snubbling, eller säger man så här på finlandssvenska? undrar sverigesvenskar när de möter konstruktionen ”De svårigheter som vi *visste att ska komma*”. Det är *att-et* + infinitiv

som förbryllar. På sverigesvenska heter det ”De svårigheter som vi *visste skulle* komma”, eller, i spontant men inte helt korrekt tal-språk ”De svårigheter som vi visste att *de* skulle komma” – med subjektet *de* infogat.

I sin rapport ”Det går hårt” tar Linnea Hanell upp uttrycket *som bäst*, som används på lite skilda sätt i sverigesvenska och finlandssvenska. I sverigesvenskan innebär *att som bäst vara sysselsatt med något* att vara mitt uppe i det, ofta när något annat inträffar: ”Jag höll som bäst på att städa när grannen kom in.” I finlandssvenskan däremot anger *som bäst* bara att något är för handen: ”Som bäst pågår den riksomfattande insamlingen för krigsinvalidier”. Som Linnea Hanell påpekar uttrycker det sverigesvenska bruket graden och intensiteten, det finlandssvenska utsträckningen i tid.

Denna lilla skillnad är faktiskt inte utan betydelse, och den får ibland en sverigesvensk att vänta sig att något mera ska ske när de möter ett finlandssvenskt *som bäst*.

Officiella finlandismer och tillfälliga ordbildningar

Även om det svenska och det finska samhället i stor utsträckning är mycket lika rymmer de också olikheter, och sådana speglas i språket. ”Officiella finlandismer” kallas sådana ord som har officiell status i finlandssvenskan även om de har en annan motsvarighet i sverigesvenskan – eller ingen alls. Sverigesvenskar får därför helt enkelt finna sig i att en sjuksköterska i Finland kan kallas *sjukskötare*, fastän den yrkestiteln i Sverige inte förutsätter den utbildning med åtföljande legitimation som den svenska *sjuksköterskan* har. Här ska jag inte tynga texten med en massa yrkesbenämningar och utbildningsinstitut utan hänvisar till Finlandssvensk ordbok.

För en sverigesvensk är det naturligtvis omöjligt att veta vad som verkligen är ”officiella finlandismer” och vad som är tillfälliga ordbildningar – ofta översättningar från finskan. Många gånger

kan man lista ut vad orden stor för, och i en hel del fall kan man säga att det finlandssvenska ordet lika gärna hade kunnat uppstå i sverigesvenskan, där man skapat ett annat ord för samma sak.

En broschyr om bankkort upplyser till exempel att man kan skaffa *parallellkort*, på sverigesvenska *extrakort*, och att man kan bestämma en *konsumtionsgräns*, på sverigesvenska *köpgräns*, *uttagsgräns*, vilket nog är bättre, även om nu konsumtionen är avhängig av vad man tar ut.

Andra ord – det rör sig alltid om sammansättningar – verkar vara ordled-för-ordled-översättning från finskan, utan hänsyn till hur resultatet blir på svenska: ”*Skyddsnäringsämnen*” (skolbok), på sverigesvenska *skyddande näringsämnen*. (Översättningen av läroböcker är ofta ett sorgligt kapitel. Många gånger borde sådana skrivas om från grunden och inte översättas mening för mening. Som läsare förnimmer man ett sätt att inte bara uttrycka sig utan även att tänka som är ovanligt i Sverige.)

Vidare: ”*Livräddning och andra vattensäkerhetsfärdigheter*” (brev till föräldrar), på sverigesvenska *kunskaper i båt- och badvett*.

”*Befattningens första placeringsplats är i ...*”, på sverigesvenska: *Tjänsten är i första hand placerad i ...*

Ibland blir det å andra sidan riktigt lyckat: ”*Hopp i simdjupt vatten*” (brev till föräldrar). På sverigesvenska får man ta till en längre beskrivning: ’vatten som är så pass djupt att man kan simma i det’. Om det nu inte i all enkelhet är hopp i *djupt vatten* som avses, för då är *simdjupt* en tanklös förlängning.

Översättningska

I åtskilliga texter skrivna av personer med finlandssvenska som modersmål möter man språkliga otympligheter som kan förklaras med att de är översättningar från finska. De finns i tidningstexter där den lediga journalistprosan plötsligt får ett knaggligt inslag där

en finsk bestämmelse återges eller där en finskspråkig person har intervjuats, och de finns i allehanda skrivelser från arbetsplatser där finska uppenbarligen är arbetspråket.

På ytterkanten har man emellertid en svenska som över huvud taget inte kan vara producerad av en person med någorlunda behärskning av svenska språket. I värsta fall får man intrycket att texterna är åstadkomna av en översättningsmaskin. I vissa sådana texter från myndigheterna finns det inte en enda mening som inte har någon form av brist: ordföljdsfel, obegripliga syftningar, konstruktionsfel, felanvända konjunktioner, besynnerligt bruk av ord och fraser, överanvändning av passiver och ibland egendomlig ordbildning (som *barnatillsyning*, på sverigesvenska *barntillsyn*.) Tror ni mig inte? Här kommer några exempel från Undervisnings- och kulturministeriet (om en reform av studiestödet):

”Enligt förslaget ändras definitionen på en stödmånad ändras så att studiestöd tid förbrukas även om en högskolestuderande enbart lyfter bostadstillägget. ... Avsikten med lagförslaget är att förbättra förutsättningarna för de studerande att använda studiestödet planerligt så att stödtiden skall räcka till för studier på heltid under studiestödstiden.”

Och här ur anvisningen för skattedeklaration (på sverigesvenska *självdeklaration*):

”*Utred* därtill de rättade uppgifterna i fältet på deklarationsdelens baksida”. Sverigesvenska: *redovisa*. (*Utreda* betyder ’förklara’, ’klargöra’.)

”Om Skatteverket får *från annat håll* tilläggsuppgifter ...” Sverigesvenska: ... *får tilläggsuppgifter från annat håll* eller *från annat håll får tilläggsuppgifter* ...

”Alla kvitton och verifikat angående hushållsavdraget samt överlåtelsevinster och –förluster måste *undantagsvis alltid* sparas.”

”För beställningen av ett nytt skattekort behöver du uppgifterna om *din hela årets inkomster och avdrag* ...

Att begära att medborgarna ska ta sig igenom sådan rappakalja är en oförskämdhet. I Sverige finns det nu en lag som säger att myndigheternas språk ska vara enkelt, vårdat och begripligt. En sådan lag vore förödande för dessa översättningstexter. Frågan är hur originalen ser ut – om de är så värst mycket bättre. Goda grundtexter är förutsättningen för goda översättningar.

De usla översättningarna är också ur en annan, och viktig aspekt, en belastning för svenskan i Finland. Linnea Hanell påpekar att de sätter finlandssvenskarna i ett underläge. ”Om finlandssvenskan ska vara en fullgod del av allmänsvenskan kan den inte uppfattas som en bristfällig svenska”, skriver hon. Det kan inte upprepas nog ofta att om varken sverigesvenskar eller finnar kan respektera den svenska som används i Finland, då hamnar finlandssvenskarnas svenska, om än orättvist, i ett problematiskt läge.

Skönlitteratur

För många sverigesvenskar är skönlitteraturen, inte tidningstext och annan sakprosa, kontakten med den skrivna finlandssvenskan. Sverigesvenska förlag är beklagligtvis inte sällan ovilliga att ge ut finlandssvensk skönlitteratur, ibland med hänvisning till att språket är alltför speciellt, rentav obegripligt på svensk botten.

Det är ett dåligt argument, och det skulle i så fall drabba även sverigesvenska författare som Sara Lidman och Torgny Lindgren och skribenter som infogar Stockholms slang i sina opus. Finlandssvensk skönlitteratur med dialog och miljöskildring måste givetvis ha sina lokala drag – till glädje även för läsare utanför Finland. Man behöver inte begripa allt, och en hel del finns att berika sig med.

Å andra sidan kan ett övermått av okända ord och uttryck stöta bort sverigesvenska läsare, och här får författaren göra sitt val. Men vad som riktigt kan få en svensk att känna sig utanför är inslag av finska, framför allt långa repliker i dialogerna. Det kan upple-

vas som en markering av att den finländska världen inte bara är stängd för utomstående utan också att dessa utomstående heller inte behöver tas hänsyn till. Varför inte tillfoga en översättning, om än på undanskymd plats, så att vi sverigesvenskar blir delaktiga – och dessutom får en djupare känsla för den tvåspråkiga miljö som finlandssvenskar lever med.

Till sist ...

Det är inte sverigesvenskars sak att hysa åsikter om hur finlandssvenskan ska leva och utvecklas. (Det finns för övrigt alldeles för många Finlandsvänner som anser att den inte ska utvecklas alls utan förbli ett reservat för sverigesvensk nostalgi.)

Men uppenbart är att om svenskan i Finland ska överleva måste den lägga sig nära sverigesvenskan. Annars blir den ett språk med lägre värde för såväl sverigesvenskar som finskspråkiga. Samtidigt har finlandssvenskan rätt till sin egenart. Vad den ska bestå i måste finlandssvenskarna själva bestämma – men gärna i samtal med sverigesvenskar. Linnea Hanells rapport ”Det går hårt” och denna artikel är tänkta som bidrag till detta samtal.

***Catharina Grünbaum** är språkvetare (nordist) och språkvårdare med svenska språket som arbetsområde. I nästan två årtionden arbetade hon på Svenska språknämnden (i dag Språkrådet) och i ytterligare två som språkvårdare och kolumnist på Dagens Nyheter.*

Till svenskan i Finland har hon utvecklat en livslång, inte okritisk men djup kärlek, och hon har i många år hållit kurser och medverkat

vid seminarier för finlandssvenska journalister, radiomedarbetare, förlagsredaktörer, byråkrater och översättare, och hon har skrivit om finlandssvenskan för sverigesvenska läsare. Hon har givit ut böckerna "Strövtåg i språket", "I sällskap med språket" och "Språkbladet" (språkråd till redaktioner) och häftet "Att tala nordiskt" (tillsammans med sin finlandssvenska språkvårdarkollega Mikael Reuter).

Catharina Grünbaum är filosofie hedersdoktor, korresponderande ledamot av Svenska litteratursällskapet i Finland och Heders-Hugo i det finlandssvenska språkvårdssamfundet Hugo Bergroth-sällskapet.

Linnea Hanells materialförteckning

Materialet för denna rapport består av totalt 114 texter från olika delar av Svenskfinland. Det är tankesmedjan Magma som har samlat in detta material. I detta avsnitt presenterar jag materialsamlingen. Jag nämner inte titlar och författare till texterna, eftersom den informationen kan bli onödigt utpekande. Däremot redogör jag för texternas regionala ursprung när jag känner till den.

I viss mån har jag använt mig av specifika jämförelsetexter från Sverige. De har då tagits fram som direkta motsvarigheter till någon av de finlandssvenska texterna i materialet. Andra gånger har jämförelserna krävt en större samling texter, och då har tidnings-språkskorpusen Mediarkivet varit den främsta källan.

Myndighetstext

Texter från följande finländska myndigheter förekommer i materialet:

- Inrikesministeriet
- Magistraterna
- Sibbo kommun
- Skattemyndigheten
- Trafikverket
- Undervisnings- och kulturministeriet

Nyhetsbrev och cirkulär

I materialgruppen nyhetsbrev och cirkulär finns följande typer av texter:

- Brev till föräldrar från lärare och fritidsledare, Esbo och Korsholm
- Medlemsbrev i fotograflubb, Helsingfors
- Nyhetsbrev från församlingar, Helsingfors

Reklam

I materialet finns reklamtexter för livsmedel, banktjänster och bilar. De flesta av reklamtexterna kommer från en reklamtidning för en livsmedelsbutik i Jomala, Åland.

Skolbokstext

Kapitel från olika skolböcker finns i materialet. De behandlar näringslära, geografi respektive historia. Två av böckerna är skrivna på finska och översatta till svenska, medan den tredje är skriven direkt på svenska (av finlandssvenska författare).

Tidningstext

Nedan visas vilka tidningar som tidningsmaterial har hämtats från. Tidningarna Nya Åland och Hufvudstadsbladet har också använts som representanter för finlandssvenska i tidningsspråkskorpusen Mediearkivet.

- Borgåbladet, Borgå
- Hufvudstadsbladet, Helsingfors [även korpusmaterial]

- Ny Tid, Helsingfors
- Nya Åland, Mariehamn [korpusmaterial]
- Vasabladet, Vasa
- Västra Nyland, Ekenäs
- Åbo Underrättelser, Åbo
- Österbottens Tidning, Jakobstad och Karleby

Dessutom ingår artiklar från nyhetsbyrån Finska notisbyrån. Tidningstexterna är fördelade på följande olika typer:

- Debattartiklar
- Ekonomiartiklar
- Kulturartiklar
- Ledarartiklar
- Nyhetsartiklar
- Reportage
- Sportartiklar

Webbtext från privat sfär

I materialet ingår texter från finlandssvenska bloggar, samt utdrag ur diskussionsforum. För att öka chansen till regional spridning finns ett diskussionsforum som är nära kopplat till Helsingfors, och en blogg som är nära kopplad till Österbotten. Andra texter är mer allmänt finlandssvenska. Däremot går det inte att säkerställa regionalt ursprung för dem som skriver i forumen eller bloggarna.

Årsredovisningar

Årsredovisningar från företag i fyra olika branscher ingår i materialet: finans, industri, livsmedel och detaljhandel.

Noter

- ¹ *Konditionssal* är för övrigt också ett ord som bara används i Finland. I Sverige används oftast *gym*, eller möjligen det mer allmänna *träningslokal*.
- ² Många brukar skilja mellan finlandssvenska och den svenska som används som andraspråk av finnar. Här gör jag alltså inte den distinktionen, utan låter *finlandssvenska* beteckna all svenska som används i Finland.
- ³ I testet stod det ”momsskyldig i Sverige” (och inte Finland).
- ⁴ Detta sätt att skriva datum tas dock upp av Svenska skrivregler (2008 s. 164) som därtill hävdar att konventionen blir vanligare i svenska texter.
- ⁵ Det enda klara undantaget är verbformen *vore* (av *vara*) som lever kvar i hela svenskan.
- ⁶ En orsak som kan ha spelat in i testet är att Skatteförvaltningens texter oftast är översatta från finska. Till saken hör också att den finlandssvenska texten bestod av hoppusslade meningar, vilket kan ha stört textbindningen något. Den sverigesvenska texten hade jag tagit i sin helhet.

Magma-studier

2•2009

Finlands okända historia

En studie av Janne Holmén som granskar hur den svenska tiden 1150–1809 behandlas i gymnasieundervisningen i Finland.

3•2009

Svenskans ställning i metropolen

En studie av Marianne Mustajoki som analyserar språkkonsekvenserna av samarbetslösningar i huvudstadsregionen.

1•2010

Det svenska i Finland år 2030

En scenariorapport om svenskans framtid utgående från förändringen i vår omvärld.

2•2010

Kommunreformernas konsekvenser för församlingarna

En studie av Bengt Klemets som behandlar församlingsidentitet och strukturer i de nya kyrkliga samfälligheterna.

3•2010

Det sammanhållande kittet

En studie av minoritetsmedier i Europa av Tom Moring och Sebastian Godenhjelm.

4•2010

Religionens återkomst – Uskonnon ylönousemus

Brytningspunkter i kyrkan och kulturen. Tuomas Martikainen & Ville Jalovaara, red. Tvåspråkig publikation.

1•2011

Mikä suomenruotsalaisissa ärsyttää?

Pasi Saukkonen analysoi ajankohtaisia kirjoja ja lehtiartikleita sekä verkkokeskustelua. Varför irriterar finlands-svenskarna? Pasi Saukkonen analyserar mediedebatten. Sammandrag på svenska.

2•2011

Invandringens samhällsekonomiska konsekvenser

Jan Saarela kartlägger immigrationens effekter på arbetsmarknad, företagande och utrikeshandel. Med fokus på Svenskfinland jämförs olika kommuners förmåga att hantera invandringen.

3•2011

Frivillig svenska? Utbildningsrelaterade konsekvenser

Åsa Palviainen går igenom dagens läge med den obligatoriska svenskan i finskspråkiga skolor och eventuella konsekvenser av alternativen.

Övrig Magmalitteratur

Europeisk mosaik – Nationella minoriteter som utmaning.

Sten Berglund och Kjetil Duvold ger i denna bok en överblick över de nationella minoriteterna i Europa och placerar minoritetsproblematiken i ett större politiskt sammanhang. Utgiven i juni 2010.

Den obligatoriska svenskan – en historisk analys

Erik Geber granskar argumentationen, debatten och processerna som lett till kritiska omröstningar i riksdagen om undervisningen i svenska på 1960-, 1990- och 2000-talet. Magma pm 1, 2010.

Linnea Hanell

Med kommentar av Catharina Grünbaum

Det går hårt

Finlandssvenska ur ett sverigesvenskt perspektiv

Språket utvecklas och förändras ständigt. Vi lånar ord och uttryck från närliggande eller dominerande språk och påverkas av utvecklingen i samhället. Så hur mår det svenska språket i Finland i dag? Skiljer sig den svenska vi skriver i Finland från den svenska som skrivs i Sverige, och i så fall på vilket sätt?

Magma samlade in över hundra tidningsartiklar från olika delar av Finland samt texter från myndigheter, skolböcker, internet, årsredovisningar och dylikt för att få ett brett urval. Språkkonsult Linnea Hanell fick i uppdrag att se på texterna med sverigesvenska ögon, och utföra ett par test. Hon konstaterar att språket är både likt och olik – det är möjligt att läsa finlandssvenska texter utan att märka att de härstammar från Finland. Men det är ännu vanligare att hitta olikheter mellan de två svenska varianterna.

Med flera exempel på ord, uttryck och konstruktioner som ter sig avvikande ur en sverigesvensk synvinkel ger Linnea Hanell en översikt över hur dessa skillnader kan te sig. Samtidigt avslöjar hon hur stora kvalitetsskillnaderna kan vara också mellan olika texter skrivna på svenska i Finland.

På slutet ger den erfarna språkvetaren och språkvårdaren Catharina Grünbaum sin syn på skillnaderna mellan de två varianterna av det svenska språket.

Magma-studie 4 • 2011

ISBN 978-952-5864-21-2

9 789525 864212